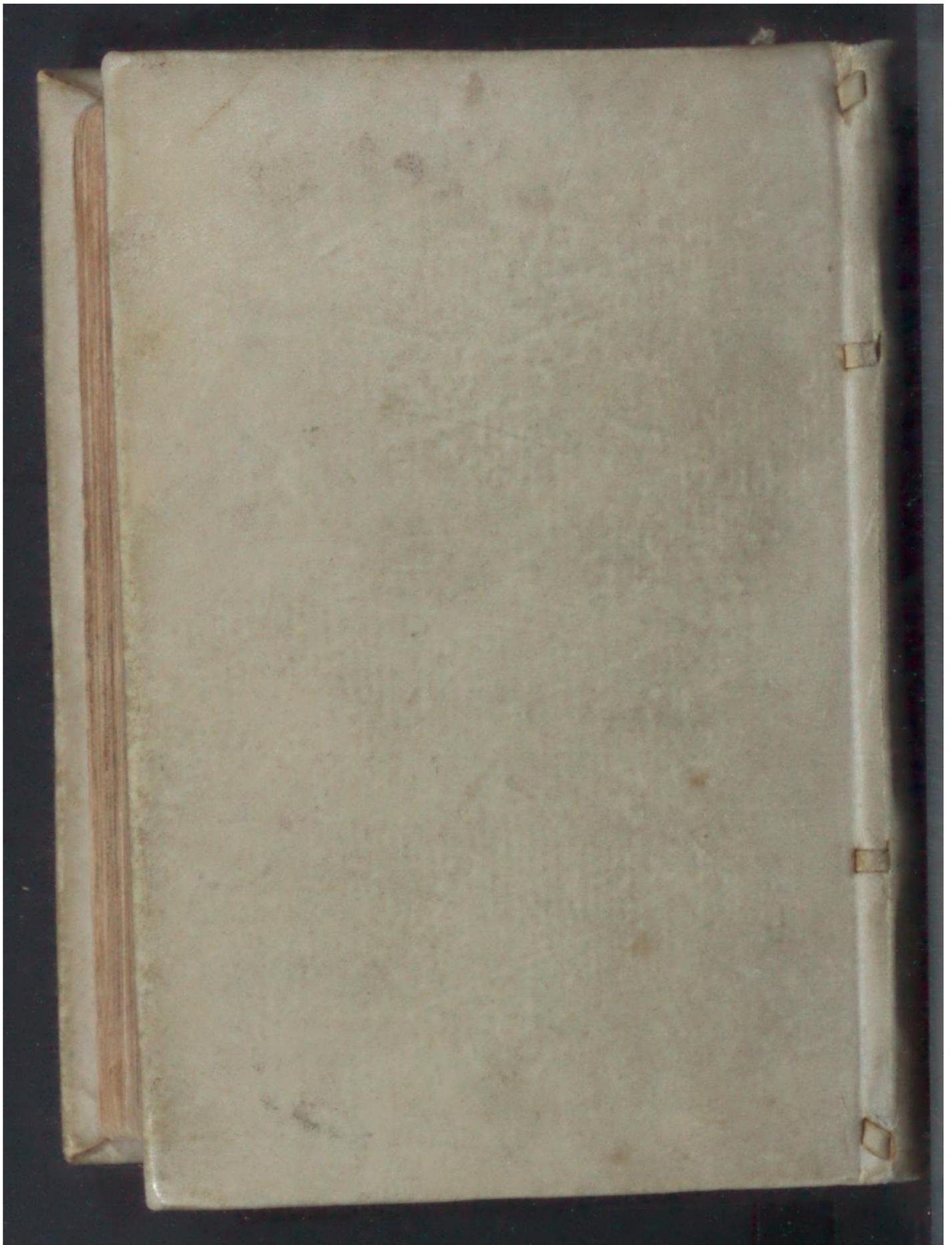

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
4 G 12 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
4 G 12 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
4 G 12 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
4 G 12 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
4 G 12 [1]

2

DE KLEYN E
Catechismus, Kinder of
berichtleere der Duytscher
Ghemeynte to
London.

Ghemaect door Marten
Micron.

Coloss. 3. c 16.

¶ Dat wordt CHRISTI wone ryc.
kelicken onder v in aller
wysheyt.

Ghedruckt to Londen, by Ian Daye,
den twelften Septembris.

I 5 6 6.

Cum gratia & priuilegio.

D E K K E N E

Verrekenen, Kinder o

Verrekenen der Duytcher

Glansvult tot

hebbet die al

noeder wy e van

woerden d e

lecht zoder

Verrekenen door

den ghelyc

dan ondelicheit

onghetegheheit

teghelick

Colof. 2. 10.

in dertien

ende de h

de ghe

kan an

den se

Verrekenen tot

Verrekenen tot

Verrekenen tot

Verrekenen tot

Verrekenen tot

Verrekenen tot

hebb
uere
woer
schre
ne, d
derte
dane
ongh
iegh
it, d
ende
salig
der
ken
day
nen
wil
me
ghe
de
toe
in d
ill

AN DEN LESER.

Ewyle onse Nederlādiche sprake, door mēenken, papen, klercken, procurers, aduocaten, voor sprake, ende alle die ontrent den richthuyser ende viericharen hueren dienst hebben (die altemael mit huerer vreemder inge uoerder wyse van spreken ende schryuen ende woorden die sy vreemden spraken onnemen, schier anders niet schynen ghesocht te hebben, dan of ghewinn, of duysterheyt, of verwonderinghe, by den senuoldighen luyden) in sodane bondelofsheyt, onordentlickheyt ende ongheregholtheyt, ghekomen is, dat schier een ieghelick, wie eenighes gheestes gheweest is, daeruā een walghelickheyt gekregē heeft: ende de hoighbegauede Martinus Micronius saligher, dat iersten eene, die ontrent onsen vaderlande de ware religie Iesu Christi, opentliken an den dach gebracht hebben, in sodane duystere tyden gheuallen, ende derhaluen synen schriften (die om huerer grondt ende leere willen, gants werdt waren, dat sy van allen menschen, mit sonderlingher begheetlickheyt ghelesen worden) sodane gheregeltheyt ende beuallicheyt, als hy wel begheerde, ende waer toe hy dachlikes io langher io meer trachtete, in der stellinghe niet heeft geuen kunnen: So isset, dat, als wy nu synen Catechismum, we-

derumme in drucke souden wtgaen laten, dat
wy wt liefde, die wy to syner persone in synē
leuen ghehadt, ende nu to synen heilsamen
schriften hebben, denseluen van voor an, ouer-
sien, ende (mit laten der gantsler grondt ende
sinnes, die hy gesett heeft, sonder eenich aff-
doen of toedoen) in der stellinghe syner wor-
den ende wyse van schryuen (ter meerder klaer-
heyt ende verstandtlickheyt) verandert hebbē.
Bidden dy lieue leser du willest onsen arbeit
int besten duyden: ende gheenssins dencken,
Wy soecken in anderer luydē arbeydt kunstich
te syne: dan alleene, dat Godes waerheyt, in de
sen opgaenden luchtighen tyden (so veel na
kleynen gauen ons van Godt ghegeuen, moge-
lick) oppet alleruoechlickste, anlocklickste en-
de vruchtbarlickste, allen vromen ende
kinderen Godes, voorghedragen wer-
de. Date to Londen in der Duyd-
schen Ghemeynte, desen se-
sten Septembris.

Anno.

1566.

Godfridus Wingius.

3

VAN DER kennisse Godes.

Vraghe.

Aertoe bistu van Godt
gheschapen, ende in de
ser wereldt ghestelt?

Antwoorde.

Dat ick myn leuenläck leere God
te rechten kennen ende hem dienen
ende eyndelicken mit hem ewich
in hemel leue.

1. Tim. 2. 4.

Eph. 1. 14.

1. petr. 4.

Vrag. Kanmen wt der natuerli.
ker vernuft der menschen, eenighe
salichmakende kennisse van Godt
hebben?

Antwoorde.

Neen. Mer men moet deselue,
door de verlichtinghe des heyligen
Gheestes alleene wt den woorde
Godes halen, noeliken wt de scriftē
des oudē ende nieuwē Testamētes?

1. Cor. 2. 10.

2. Tim. 3. 15. 16.

2. Petr. 1. 21.

Vra. Wat leert ons de Schrift in
sonderheyt van Godt?

Ant. Wat syn wesen ende wille sy.

Vra. Wat leert ons de Schrift van
synen wesen?

Antwoorde.

A. iii.

Dat

Wenisse Godes.

Deu. 6. 4.

Marc. 12. 29.

Mat. 19. c. 17.

Mat. 3. 16. &

28. 19.

1. Ioan. 5. 7.

Dat hy eewich, goet wys, mach-
tich, rechtuerdich ende eenich sy in
wesen, dryuuldich nochtans in per-
soonen: die daer is de Vader, ende de
Sone, ende de heylighe Gheest.

Vra. Souden wy dese wesentlike
eenicheyt Godes, in dryuuldicheyt
der persoonen wt onser vernuft niet
begrypen kunnen? Ant.

1. Cor. 2. 14.

Rom. 8. 7.

Neen wy: Want de natuerlicke
mensche begrypt niet de saken die
Godt aengaen: ja wy selues, die door
den Gheest Godes herboren syn, sien
nu Godt alleene, als door eenen spie-
ghel, mer hiernamaels sullen wy
hem eerst sien van aengesichte te aen-
gesichte, ghelyck als hy is.

Vra. Wat sullen wy insunderheyt
in synen wille mercken?

Deu. 32. 6.

Nu. 15. 39. 40.

Ant. Hoe dat hy t'onswaert ghe-
sint is: ende wederom me hoe wy to
hemwaert behoren ghesint te syne.
Noemlicken dat wy hem ghecor-
saem syn, in den onderhouden syner
gheboden.

Vra. Wat syn de stucken die wy,
volghende den beuele Godes, doen
of laten sullen? Ant.

Dese sijn in thien geboden
kotte-

De Gheboden. 4

kortelicken begrepen, mit desen na-
uolghenden worden.

Ick bin de Heere dyn Godt, die Exod. 20. 2.
ick dy wt Egypten lande, wt den Deu. 5. 6.
diesthuysse, geuoert hebbe. Du salt
gheen ander goden voor my, noch
neuen my hebben. **I.**

Du salt dy gheen beelden, noch **II.**
enighe ghelyckenisse maken, noch
van t'ghene datter bouen in aē he-
melen is, noch van datter onder
opter ærdē is, noch vā datter in dē
wateren onder der ærden is. Aen-
bidse niet, noch eerse, noch dien hē
niet. Want ick de Heere dyn God,
bin sterck ende yuerich, die daer
besoeckt der vader misdaedt in
den kinderen, tot in dat aerde end
vierde ledt, der ghener die my ha-
ten. Ende ick doe barmherticheyt
an vele duysenden, die my lief heb-
ben, end myne gheboden houden.

Du salt den name des Heeren **III.**
dynes Godes niet te vergheefs of
A iij lich-

De gheboden

lichtwardelicken gebruycken, wās
de Heere sal hem niet ongestraft
laten, die synen name te vergheefs
gebruyckt.

IIII.

Wees ghedachtich des Sabbath
daghes, dat du en heylighest. Ses
daghen saltu arbeiden, ende alle
dijn wærck doen, auer de seuende
dach, is de Sabbath des Heeren
dijnes Godes: dā saltu geen wærck
doen, noch dyn sone, noch dyne
dochter, noch dyn knecht, noch dy-
ne maghet, noch dyn vee, noch dyn
vremdelinck, die in dynen porten
is. Want in ses daghen heeft de
Heere bemel ende ærde gemaect,
ende de See, ende alles wat daer
in is: Ende rustede ten seuen-
den daghe. Daeromme seghende
de Heere den Sabbathdach, ende
heylighde hem.

V.

Du salt dynen vader ende moe-
der eeren, op dat du langhe leuest
op ærden: ende dat het dy wel gae
in lande, dat dy de Heere dyn
Godt

der eester Tafel. 5

Godt gheeft.

Du salt niet dooden.

VI.

Du salt niet eebreken.

VII.

Du salt niet stelen.

VIII.

Du salt gheen valsche tuyghe
nisse spreken tegen dynen naesten

IX.

Du salt niet beghaeren dynes nae
sten huys: Du salt niet beghaeren
dynes naesten vrouwe noch synen
knecht, noch syne maget, noch sy-
nen osse, noch synē esel, noch oock
eenigh dingk dat syne is.

X.

Vra. Hoe werden dese thien ghe-
boden ghedeelt?

Ant. In twee tafelen, waervan de
eerste in vier gheboden begrepe, siet
Godt aen: de andere ses gheboden
den naesten.

Exod. 31. 13. &
32. 15. & 34. 4.
Deut. 10. 1.

Vra. Wat eyschet Godt door dat
eerste ghebodt?

Ant. Dat wy hem van herten die-
nen ende aanbieden, ende houden
voor den eenighen Heere end Saligh
maker, die daer alleene wil ende
magh saligh maken: ghelyck hy dat
in der verlossinghe der kinder Isra-
el wt Egypten, klaer bewese heeft:

Deut. 6. 13.
Mat. 4. 10
Luc. 4. 8.

Efai. 44.
Exod. 12. 29

A ▼ end

wtlegginghe

Rom. 8. 32
Ioan. 3. 16.

ende alleklaerlickst wan hy synen
Sone in den doot des cruyces ouer
gheleuert heeft voor ons ellendighe
menschen, die wy noch syne vyand-
de waren.

Vra. Wat beghert de Heere meer
door dit gebodt?

Esa. 45. 21. &
47. 13
Iere. 9. 13. & 10
23.

Ant. Dat wy gheenenvremden go-
den volghen sullen. Waer by grou-
weken sondigen teghen dit ghe-
bodt, die hen wyfheytt, gherecht-
icheyt, of macht te vele toelchtyuen
of eenighen creaturen (die hier alle
vremde goden syn) meer dan gheor-
loeft is, betruwen of vreesen.

Vra. Wat eyschet de Heere door dat
tweede ghebodt?

Deut. 4. 15.

Ant. Dat niemand wt syner ver-
nuft hem eenighen wtwendighen
dienst versiere, door oprichtinge der
beelden, die aller valscher Godesdiē-
sten een oorsprongk syn, Want
hy wilt aenghebeden syn, in Gheest
ende waerheyt.

Ioan. 4. 24

Vra. Wie syn sy die dit ghebodt o-
bettreden?

Esa. 29. 13.
Mat. 15. 8.

Ant. So vele alsker buyten Godes
wordt hem enen nieuwen dienst
versieren, of van anderen versiert,
volghen.

der eerster Tafel. 6

volghen. Oock die tot eenighen psalm. 4.
Godesdienst enighe beelden maken Deut. 27. 15.
of doen maken, of bewaren of in Esa. 44. 9
wendelicken aenbidden.

Vra. Wie syn sy die aldus de beel-
den aenbidden?

Ant. Inwendelicken bidden sy de Esa. 44. 17
beelden aen, die daer eenighe hul- 1 cre. 10. 3
pe van verwachten, wan sy hen die Sap. 13. 13.
nen: of deselue vreesen, wan sy se ver-
achten.

Mer wtwendelicken werden sy
menigherleye wyse aenghebeden, Baruch. 6
Noemliken, mit kniebuyginge, kus- Dani. 3.
sen, ketten, mit eerbiedighen aen- 1. Reg. 18. 26
sien: ende der ghelycken. 8. 19. 18

Vra. Mer verstoort sich oock Godt
wan men in deser wyse dit gebodt
ouertreedt?

Ant. Ja hy grootelicks ende straf- Ezech. 14.
fet sulcken grouwelicken mit kry- Ofec. 8
ghen hongher, pestilencie ende mit Esa. 44. 18.
verblindtheyt des ghemoedes, aen Rom. 1. 21
ghesien hy een sterck ende yuerich Sap. 14.
Godt is, die door sulcken beelden-
diest, ende versierde Godesdieste ver-
gete weidr, ende syn word veracht.

Vra. Wat eytchet Godt door dat
derde gebodt?

Antwoorde.

wtlegginge.

Esa. 8. 11. 12.
Eph. 5.
Luc. 10.
Esa. 48. 18
Esa. 66. d

Ant. Ten eersten, dat wy hem oprechtlicken na synen worde kennē leerē, ende wan wy en erkēt hebbē, hem mit syner toebehoirender eere vereeren. Ten anderen, dat wy syn woordt gherne ende mit grooter oetmoedigheyt, so wel ten huysē, als in der Ghemeynte hooren ende handelen. Ten derden, dat wy hem alleene in allen gheestlicken ende lichamelicken verdrieten, nae synen wille, om hulpe aenroepē ende voor ontfanghene weldaden hem danken. Ten vierden, dat wy na heysche onser beroepige, synē name belydē, ende niet spreken, dan dat syne godlicke Maesteyt groot makē magh. Ten lesten, dat men niet sweren sal, dan by synen name alleene, ende dat wanneer de eere Godes, ende de saligheyt des naesten sulckes eyscher: ende dat men oock sulckes trauwelicken houde.

Luc. 2. 19. &
12. 8.
1. Pe. 4. 11.
Deut. 6. 13. &
10. 20.
Exod. 22. 11.
Esa. 45. 23.
Ebr. 6. 13.

Ps. 115. 4.

Vra. Wie syn sy die dit ghebod ouertreden? **Ant.**

Esa. 48. 1

Ten eersten, die Godes word misbruycken tot toouerie, bedrogh, loghenen, lichtuēdigheyt, of tot bedeckinghe eenigher valscher Godes dienster.

der eerster Tafel. 7

diensten. Ten anderen, die God aenroepen mit lippen, end niet mit herten. Ten derden, die buyten Godes wordt iet ghelouen tot Godt of tot eenighen creatueren: of sodane ghe-loften volbringhen. Ten vierden, die God lasteren, of tot lasteren der anderen lachen, of door de vinger sien. Ten lesten, die onbehoorlickensworen, of anderen een oorfake syn, dat selue te doene.

Esa. 29. 13.

Mat. 15. 8

Leuit. 24. 11

Rom. 1. 30.

Vra. Is het dan den Christen ghe-orlooft, eenighe twyfelachtige sake mit eede te bescheyden?

Anc. Lichtuerdighe eeden, wt qua der ghewoonte, syn in d'r Schrift gantslicken verboden: mere oprechtete ende ernstighe, die Godes eere ende de liefde des naesten veruoorde ren, syn gheorlooft ende noodigh: aenghemerckt sy van God geboden ende van Christo ende synen Apostelen, ende anderen heylighen mannen beyder testamenten, gebruyckt syn.

Mat. 5. 34.

Iaco. 5. 12.

Deu. 6. 13. &

10. 20.

Iere. 4. 2. & 9. 2

& 12. 16

Esa. 45. 23

Ioan. 7. 5.

2. Cor. 1. 23

Gen. 21. 31. &

25. 33. & 25. 35

& 31. 53.

Vra. Wat is er noodigh tot eenen behoorlicken eede?

Ant. Ten eersten, datmen alleene swere by dē name Godes, die allene

Deu. 6. 13. &

10. 20

Iere. 17. 20

de

wtleggginge;

Esa. 45. 15. 21

Exod. 23. 32

Iof. 24. 14.

Ierc. 5. 2

Soph. 1. 5

Ier. 4. 2

Exod. 22. 11

Mat. 5. 34

Iaco. 5. 12

de verborgenheiden der herten be-
kent ende alleene verderuen ende sa-
lighmaken kan: ende niet by creatu-
ren dat oock Godt verboden heeft.
Ten anderen dat de sake sodane sijn
dat sy Godes eere verkorten of den
naesten verhinderen souden, ten wa-
re dat sy eyndelicken mit eenen ee-
de beueiticht wurden. Mer in allen
anderen saken sullen wy spreken, Ja
ja, Neen neen: ten sy dat wy vā God
suaerlicken gestraft werden willen
Vra. Waertoe heeft God dat vierde
ghebodt vander heylighmakinghe
des Sabbaths ghegheuen?

Exod. 31. 15

Ant. Dat wy door onse boosheyt
of eenparighe sorghtuldigheden de
ses leuens, syner nummermeer ver-
gheten souden, of hem slappelicken
dienen so heeft hy ghewilt, dat wy
den seuenden dagh. vry van allen
wercke, ons gantselicken voeghen
souden de godtsaligheyt te leeren.
Vraghe.

Esa. 56. & 58
& 66.

Hoe werdt dit ghebodt ghe-
houden?

Ant. So wy ons selues versacc-
ken, ende den Heere door synen
Gheest in ons wercken laten. Ten
andere

der eester Tafel. 8

anderen. So wy den gantsen Sab-
bathdag, van onsen daghelickschen
wercken ledigh syn, ende (so verre
als' tmoghelick is) ons gantselicken
voeghen in der ghemeyner verga-
deringe Godes woord te hooren,
ende andere Christelicke oeffenin-
ghen, wt den worde Godes inghe-
stelt, te ghebruyckene: op dat wy in
aller godsaligheyt onderhoudē ende
versterckt werden moghen, Ten

1. Cor. 16. 1.

Exo. 20. 10

Vra. Wie syn sy die dit ghebodt o-
uertreden?

Ant. Ten eersten die door slappi-
gheyt, gulsigheyt, lichtuerdigheyt,
of ghietigheyt eenighsins de heyl-
lighe ghemeyne vergaderinge verla-
ten, of anderen oorlake gheuen te
verlaten. Ten anderē die sich in sulc-
ken vergaderinghen vinden, daer
valiche Godes diensten alleene de o-
uerhand hebben, of Christi instellin-
gen verkeert werden.

Nu. 15. 32

Ier. 17. 21

Ezech. 20

2. Pa. 36. 14

Nehem. 5

1. Cor. 10. 21.

2 Cor. 6. 14

Vra. Wat is in den vyften gebode,
Vader ende moeder eeren?

Ant.

wtlegginge

Eph. 6.1
Pro. 23.27.
Syra. 3.13

Ant. Deselue, hoe verachtet sy oock syn in der wereld, vereeren: hen in allen dinghen die tegen godes wille niet syn ghehoorsaem syn. Ende in noodt na onse vermogē deselue helpen ende bystaen. So wie dese stucken verachtet, die ouertreedt dit ghebodt

Vra. Wie salmen onder der ouden name verstaen? Ant.

1. Pet. 1. 13.
Rom. 13. 1.
1. Thes. 5. 13
Col. 3. 23

Alle die in stede der ouden ons voorstaen, als syn de Ouerheyt, Dienaers des wordes, Mombaers, Huysheeren, Schoolmeesters, ende derghe lycken, welcken allen, eenen yeghelickē in huerē, graedtwy eere schuldigh syn.

Eph. 6. 2

Vra. Waerom heeft God desen ghebode de langkheyt des leuens ahanghen? Antworde.

Exod. 21. 17
Sap. 4. 2. 7
Pro. 20. 20
Ezech. 22. 27

Dat hy ons, die wy van natueren opgheblaten end wederspānigh syn, te bet tot onderdanigheit bringhen soude: want wy begheeren alle van natueren een langk leuen. Welcke als isset dat de godsalighen hier altydt niet verwernen, so verweruen sy ede nochtans hiernamaels. Mer de boosen end die hueren onderen ongh-

1. Sam. 3. 14

der ander Tafel. 9

onghehorsaem syn, werdē dickmael
door scherprichters, of andersins
haest vā hier geweert, of all leuen sy
lange in ellendigheyt, iammerlic-
ken vergaen, end sullen eyndelickē,
ten sy dat sy sich beterē, van den ee-
wigen leuen wrghesloten werden.

Vra. Hoe werdt dat seste ghebodt,
van niet te dooden ghehouden?

Ant. So wy tot allen menschen,
soock tot onsen vianden wel ghesin-
net syn, end na onsen vermogen dē
seluen bystaen, dat sy in geenerhāde
quaed der sielen of des lyues vallen
of is't dat sy daerinne gheualten
syn, daer wt verlost werden.

Vra. Hoe werdt dit ghebodt ouer-
ghetreden?

Ant. Ten eersten wan wy yet doen
daerdoor men tot dootslagē koemt:

Noemliken wan wy iemande van
herten quaed gunnen, benyden,
haten, door ghebaer, woorden, of
wercken tot gramscchap verwecken
ende dergelycken. Voorts wan wy
den broeder die daer sondight, niet
vermanen willen, noch wan hy de
vermaninghe verachter, tot de Ghe-
meiate brenghē. Ten leste, wan wy
veronghe-

Pro. 25. 21.

Luc. 6. 27.

ROM. 12. 20.

Mat. 5. 22.

Leuit. 19. 17.

Syra. 19. 15.

Mat. 18. 15.

I. COL. 5. 2.

I. Thes. 5. 14.

Luc. 6. 28. &

17. 3.

Wtlegginghe.

Rom. 12. 19
Mat. 5. 22.
Syrach. 19. 13

veronghelyckt loecken ons seluen
te wreken.

Vra. Salmen dan de boosheyt on-
ghestraft laten?

Deut. 13. 5. &c

Ant. Neen: Moet de boosheyt wel
ghestraft werden: mer niet van alle
menschen, mer alleene van dien die
daer toe van Godt na huerer bedie-
ninghe ghesett syn: Als de Ouerheyt

Rom. 13. 4

die last ende beuel heeft, de boosheit
mit den swerde te straffen, ter vorde-
ringhe der eeren Godes, ende des ge-
meynen vredes. Hier moet alleene
toeghesien werden, dat dar in straf-
ten gheene verkeerde sinnelickheyt
ghebruyckt werde: ende dat de on-
schuldige niet voor de schuldige
ghestraft werde.

Pro. 17. 15.
Esa. 5. 23

Vra. Hoe werdt het seuende ghe-
bodt, van niet te cebreken ghehou-
den?

1. Cor. 7. 2.

Deut. 22. 13.

Ant. Ten eersten, wan de brud des
huywelickes in aller reynigheyt
gehouden werdt. Ten anderen
wan iemandt alle dinghen die de
boise lusten verwecken als syn spy-
se, dranck ende kleeder matelicken
ghebruyckt. Ten derden, wan men
door soberheit ende gebeden de ver-
soekinghen booser lusten, nerstelic.

Eph. 5. 18.

ken wederstaet. Ten lesten wan me die straft, die daer ontuchtlicken wandelen of spreken.

Ephe. 5. 11.

Vra. Wie syn sy die dit ghebodt ontrededen?

Ant. Ten eersten, so vele als daer anders doen dan nu geseyt is, ende huer leden tot onkuytheit veroorsakē.

Eph. 4. 19. 8.

5. 18.

Gal. 5. 19

Ten anderē die daer volgen dē voetsle alle boiser lusten: als syn ledigheit drēckerie, brasserie onreine ge, klap, liedekens ende boecken ende gemeynschap onreyner menschen.

1. Cor. 7. 9.

Ten lesten, die daer lieuet branden, dan inden Heere trauwen.

Vra. Hoe onderhoudt men dat achtē ghebodt, van niet te stelen?

Ant. Wā wy mit dē onse te vrede syn ende anderē huer weluaert niet misgunnen: noch teghen de ghene die rycker syn dan wy niet murrē. Ten

Exod. 20. 15

Ebr. 13. 5.

1. Tim. 6. 10

anderen, wan wy mit onsen naesten in allen dinghen so handelen in ghe

Iere. 19. 37. 36

Deu. 25. 12

swichte, gheral, ende mate, als wy be

gheren souden dat men mit ons handelde: Ten lesten, wan wy na onsen

Gal. 6. 10.

vermogen den armē, ende insonder

heyt den huyfghenoten des ghe. loones, helpen ende bystaen.

B ii Vraghe.

of **wtlegghinge.**

Vra. Hoewerdt dit ghebod ouer-
ghetreden?

Pro. 20. 10. 23.

Iere. 5. 26. 27

Mat. 6. 10

Pio. 13. & 28

26.

Deut. 24. 14

Iob. 4. 15

Iere. 34. 16

Iaco. 5. 4.

Deut. 22. 4.

Exod. 22. 7.

Syra. 29.

Luc. 16. 15

Rom. 13. 2

Tit. 3. 1.

Mat. 22. 21

Col. 3. 22

Eph. 6. 5

Ant. Ten eersten wan wy onsen
naelsten door bedrogh eenige schade
aendoen, syn ghewin verhinderen,
weten of verminneren. Ten ande-
ren, wan wy ghierichlicken ende
mit grooter sorghfuldigheyt soec-
ken haestelicken ryck te werdene.
Ten derden, wan wy tegen redelick
heyt handelen mit onsen arbeyders,
of hen huer rechte loon onthouden
of verkorten. Ten vierden wan wy
dat ghene dat gheuonden of onser
trauwe beuolen, of gheleent, of te
paede gegheuen is, ia alles dat ee-
nes anderen is, t'onrechte, tegen des
meesters wille onthouden, Ten vyf-
ten wan wy onse goetd onmatelick-
ken ouerbringhen. Ten lesten wan
wy onser Ouerheyt, Heeren oft Mee-
sters, onsen arbeyd ende dienst niet
trouwelicken wrichten.

Vra. Wat eyschet de Heere door dat
neghende ghebodt, van gheen val-
sche tuyghenisse te spreken tegen
den naelsten?

Ant. Ten eersten: dat wy mit hate
der loegen, alle dingen oprechtlicken
ende

ende sonder gheueynstheyt mit onsen naesten spreke: de waerheyt lief hebben, ende spreken, ende ouer al ter eerē Godes, ende orboor des naesten veruorderē. Ten anderē, dat wy onses naesten goeden name, als onsen eyghen, beschermen.

Eph. 4. 25
zach. 8. 16
Psal. 15. 2. &
34. 14

Vra. Wie syn sy die dit ghebodtoertreden?

Ant. Ten eersten, alle smeeckeleers of pluymstryckers, ende alle die valsche tuyghenisse spreken, beschermen of bewillighen. Ten anderen, die de waerheyt onbehoorliken verfwyghen, Den name huers naesten mit lasteren, ouerdragen, of liechten suspicien beschaden. Ten denden die lichtuerdigen ouerdragers gheue ghehoor gheuen, ende ongehoorde partie lichtuerdelickē verdoemē. Tē lesten, so vele als'er om huers schandelicken ghewins of wraeckgierigheyt willen, aenklagen ghetuygē of klachte aennemen, of valche sake beschermen.

psa. 28. 4
Pro. 6. 19. &
21. 17 & 20. 19
Deut. 19. 18.

Vra. Wanneer werdt dat leste ghebod onderhouden?

Ant. Wan wy in't herte mit warachtigher liefde Godes end onses naesten

rac. 3. 9 & 4. 11
Prouer. 26
Deu. 1. 16. & 15
19.

Rom. 7. 18
Deu. 10. 12.

wtlegginghe.

Mat. 5.28.

gantlicken beuangen syn. sonder
cenighe boise affecten: ende alle
boise begheerlickheyt (die de wortel
alles boises is) van ons ghewert
werdt.

1.Tim. 6.19.

Vra. Wie syn sy die dit ghebodt o-
uertreden?

Rom. 7.22, 23

Gala. 5.

Ant. Die daer in hueren herte ghe-
uoelen ghenegentheden, die de wil-
le Godes wederstaen, hoe kleyn of
onbedacht die oock syn moghen:
ende die denseluen (op dat sy inder
daedt niet wtbreken) niet vromelic-
ken wederstaen.

Vra. Kanmen dese thien gheboden
niet in't korten begrypen?

Mat. 22.39.

Luc. 10.27

Mat. 7.12

Ant. Ia'et, Wát Christus selues heeft
sein't kortē begrepē op deser wyse:
Du salt Godt dynen Heere lief heb-
ben van gantsen herten, van gantsen
siele, van gantsen ghemoete, ende vā
alle dynen krachten, ende dynen nae-
ste als dy selues. Want dit is de Wett
ende Propheten.

Van der kracht der

Wett ende gheloone.

Vraghe.

Is'et

Isst oock den mensche gheor-
loft wt synen eyghen goetdunckē
in stede deser vorseyder gheboden
Godes, nieuwe in te stellen, of ande-
re daer toe te doene?

Ant. Neen: wāt God doet alle syne
saken volkomelicken, ende werdt
(als hy selues betuyght) door men-
schē instellingē, te vergeefs ghediēt

Col. 2. 8
Esa. 29. 19
Mat. 15. 8

Vra. Mer so wie de vorghemelde ge-
boden Godes te vollen onderhieldē
soude die oock saligh, ende weder-
omme die se ouerrieden, verdoemt
werden?

Ant. Ja sy: wāt daer staet geschreue
Diefse doet die sal darinne leuē. Ende
wederomme. Veruloeckt sy so wie
daer niet blyft in alle dien, dat ghe-
schreue staet inden boecke der Wett
dat hy edt doe.

Leu. 18. 5
Deu. 27. 27
Gal. 3. 10

Vra. Hoe sullen wy tot der volkon-
men ghehoorsaemheyt der gebode-
Godes komen moghen?

Ant. Niet wt ons, die wy door den
val Ade ten ewigē leuen dood syn.
Want de Wet is gheestelick ende
wy syn vleeschlick, ende onder de
sonde vercocht. Waei wt wy alle
der verdoemenisse onderwoipen,

Rom. 5. 14
1 Cor. 15. 22
Gen. 2. 17
Rom. 7. 4

Kracht der wet.

Gal. 3.10
Iaco. 2.10

fyn: dewyle hy veruloeckt is die in eenen stucke schuldigh is.

Vra: Hoe is het dā moghelick dat wy saligh werden?

Rom. 3.24. &
5.8

Gal. 3.13

Eph. 1.20. &
6.16

I. Cor. 2.2.

I. Ioan. 1.7. &
2.2

Ant. Door de gheschēckte weldaede Godes: die (op dat wy niet eewelick vergingen) synen eenigen Sone voor ons in den schandelicken doot des cruyces gegeuē heeft: op dat alle die aen hem gheloouen, saligh werden.

Vra. Mer na dien ons Christus wt louter ghenade rechtuerdighet, syn wy niet van der ghehoorsaemheyt godlicker wet: nu also verlost ende ontslaghen, dat wy wat ons lustet, doen mogen?

Antwoorde. Neen my. Want daer is een groot onderscheydt, tusschen de vloeck der Wet, waer van alleene ons Christus verlost heeft: ende de gehoorsaemheyt der Wet, die hy ons noch alwegh voorhoudt ende eyeschet. Want God kan na syner gherechtigheyt nimmermeer lyden dat syne Wett verlaten werde mer versoeckt altydt de boosheyt ende verderft alle sondaers.

Vraghe
Mer ghemerckt wy van natuoren

Gal. 3.12

Rom. 8.3

I. Pet. 2. 16.

Gal. 5.1

Rom. 6.16

Exod. 20.5

Psal. 5. & 143

3.

Ghelooue. 13

ren tot der gehoorsaehyt der Wert
seer traech syn, ende altyde min doe
dan wy behooren: hoe sullē wy hier
ghetroost werden moghen?

Ant. Van Christo Iesu alleene. Die
ten eersten ons door synen Gheest
vernieuwrende verweckt tot eener
nieuwicheyt des leuens. Ende ten an
deren, al wat in onsen werckē noch
onreyn of onvolkomen is, dat rey
night hy, ende volmaeckt edt.

phil. 3. 21.

ioan. 3. 2.

1. ioan. 2. 9.

Col. 1. 13. 14.

Vra. Mer syn oock dese welda
den Christi allen menschen antte?

1. Cor. 1. 8.

Ant. Neen sy, mer den ghelooui
ghen alleere: Want wie daer niet ge
looft, die is alrede gherichter.

ioan. 3. 18.

Mar. 16. 16.

Vra. Wat is dan een oprechtich
ghelooue? Antwoorde.

Her is een vast onwanckelbar be
trauwen op Godt, door den heyligē
Gheest in onsen herten verwecket,
dat hy ons om Christi Iesu synes
soons willen alleene, een ghenadich
Vader sy. Vrag.

Mit wat teekenen werdt dit ware
ghelooue vanden valschen onder
kent? Ant.

Ten eersten, dat ware ghelooue, is
niet eē naeckte historische kennisse,

B v

mer

Ghelooue.

Rom. 4. 18.

Hebr. 11. 13.

Rom. 10. 8.

1021. 14. 9. 10.

1021. 3. 5.

1021. 14.

mer een vast betrouwen. Ten ande-
ren, het heeft syn woonste niet in de
lippen, mer in onsen herten. Ten der-
den, het siet Godt den vader ende sy-
nen sone Iesum Christum aen. Ten
lesten, het heeft synen oorspronck
wt den heyligen Gheest, die ons we-
derbaert, vernieuwt, ende allerleye
godtsalighe vruchten in ons voort-
bringt, ende leert ons in allen din-
ghen de waerheyt nae den gheopen-
baerden worde Godes. So waer de-
se teekene ontbreken, daer is geen
ghelooue, mer alleene een opinie of
meyninghe. **Vraghe.**

Syn dar oock enige sekere hoofd-
stukken onses Christlickē geloofs?

Ant. Ja: er: welcke in korter spru-
ke, (die men Symbolū Apostolorum
noemt) begrepen syn mit desen wor-
den.

*Ick ghelooue in Godt den Va-
der almachtich, Schepper hemeli
ende aerden.*

*Ende in Iesum Christum synen
eenighen sone onsen Heere.*

*Die ontfanghen is vanden heyligen
Gheeste.*

Whelouue. **iv**

lyghen Gheest, gheboren van der
maghet Maria.

Geleden heeft onder Pontio Pi-
lato, is ghecruycet, gestoruen, ende
begrauen, nederghedaelt ter hellē.
Ten derden daghe is hy wederom
me opgestaen van den dooden. Op
gheuaren ten hemel, sitt ter rech-
tern handt Godes des Vaders al-
macbrichs, van waer hy kommen
sal terichten de leuenden ende de
dooden.

Ick ghelcoue in den heylighen
Gheest. Dat daer is eene alghemey-
ne heylighe kercke. Gemeynschap
der heylighen. Verghiffnisse der
sonden. Verryssnisse des vlesches.
Ende een eewich leuen. Amen.

Vraghe.

Hoe werdt dit Symbolum ghe-
deylt? Antwoorde.

In drye sonderlinghe stucken. Dat
eerste is van Godt den Vader, dat an-
der van den Sone, ende dat derde van
den heyligen Geest, Vraghe.

Wat

Artikele

Wat verstaestu mit den woorden,
die hier gheseyt werden van den Va-
der? Antwoorde.

Gen. 1. 1. & 17.
1. 2.

Dat noemliken, Ick ghelooue, dat
de ewige Godt, die daer is de sciep-
per, erhouder, ende regeerer des he-
mels, ende der erden, ende alles wat
daerinne is, myn Godt ende vader
is: waerinne alleene ick gants myn
betrouwen sette: versekert, hy mach
ende wil oock my helpen, aenghe-
fié hy almachtich, ende daertoe oock
myn Vader is.

Vra. Wat is, Ick ghelooue in Ie-
sum Christum, synen eenighen So-
ne, onlen Heere? Ant.

Ioan. 14. 1

Dat is, ick sette myn betrouwen
oock gants inden Sone Godes (in
welcken ick eenen vryen toeganek
tot den Vader hebbe) euen als in den
Vader, ghemetcket dat huerer bey-
der eere euen ghelyck is.

Ioan. 5. 23.

Eph. 2. 18. & 3.
12.

Mat. 1. 21.

Luc. 2. 11.

Vra. Waerom is hy Iesus, dat is.
Salichmaker ghenoept?

Ant. Daeromme dat hy syn volck
salich maket van hueren sunden,
ende dat daer in gheen en anderen
eenighe salicheyt is. Vrag.

Mat. 1. 21.

Act. 4. 12.

Waerom is hy Christus, dat is,
Getalckje

Des Bethoues.

Ghesalfde gheheeren?

Ant. Daeromme dat hy een eenich, ende opperste koninck, priester ende leeraer syner Gemejate is: door welckes ordinanciē, offerande, ende leere alleene, sy (na tuychenisse der gantser Schrift) gheregeert, gherey, nigh ende gheleert werden moet.

Pfal. 45. 8. 10.
Deu. 18. 19.
Matt. 17. 5. &
23. 7.
Act. 3. 22.
Ief. 9. & 40.
Pfal. 110.
Hebr. 7. 23.]

Vra. Waerom is hy een eenich so neghenoempt? Ant.

Daeromme dat hy alleene van ewicheyt aen, van den Vader ghebo- ren is, de wiggedruckte beelde synes wens, die hē gelyck is, ende wt die eerwerdich, euen als de Vader, aen- ghesien hy met denseluen ware Godt ende dat eewigh leuen is, ende Godt bouen al in eewigheyt gepre- sen. Amen. Vraghe

Mich. 5. 2.
Apo. 1. 5.
Heb. 1. 3.
phil. 2. 6.
Ioan. 5. 23.
1. Ioan. 5. 13.
Rom. 9. 20

Syn wy oock niet Godes kinder?

Antw. Ja wy, mer alleene door aenneminghe, ende niet van na- tueren: mer hy is de natuerliche, wa- re ende eenighe gheboeren soac Go- des. Vraghe.

Rom. 8. 15.
Gala. 4. 6.
Eph. 1. 11.
Rom. 8. 3.
Ioan. 1. 14.
& 3. 18.
1. Cor. 8. 6.
Heb. 2. 14. 15.

Waerom is hy onse Heere ghehe- ren? Antwoorde.

Ten eersten, daerome dat hy door syne macht ende goedicheyt ons vā allen

Artikele

1. Cor. 6. 19.
20. & 7. 19.

allen onsen vyanden, Sonde, Satan,
Doodt ende Helle verlost heeft. Ten
anderen dat wy hem, als onsen Hee-
re, alle ghehoorsaemheyt schuldich
syn. Vraghe.

Hoe heeft hy dese verlosvinge ghe-
wraecht? Antwoorde

Dit werdt in den nauolgenden ar-
tikelen gheleert. Vra.

Wat beduydt dan, dat Iesus ghe-
seyt werdt ontfanghen te sijn van
den heylighen Gheest?

Gal. 4. 4.
Psalm. 2. 1.
Heb. 2. 14.
1. Ioan. 14.

Ant. Dat hy Godt blyuēde, in der
volheyt der rydt, de ghestalte eenes
knechtes anghenomen heeft, ende is
mensche, ende synen broederen in al-
len ghelyck geworden: Dat is, hy is
deelachtich geworden des vleesches
ende bloedes der kinder, te gelycker
mate als sy, wt der maghet Maria,
sonder eenige sonde nochtans. Want
dit is gheschiet buyten roedoen des
mans, alleene door omschaduwven
des heylighen Geestes.

Mat. 1. 18.
Luc. 1. 35.

Vra. Wat troost hebben wy hier
wt? Antwoorde,

Psal. 15. 7.

Ten eersten, dat onse natuere, die
door de sonde veronreynicht was,
door sijn heylighe ontfanckenisse
suyuer

fyuer ende reyn geacht werdt. Ten
 anderen, dat hy onse eenighe ware
 middelaer sy: als die niet alleene ee
 ner, mer beyder natueren, Noelicken
 Godlicker ende menschlicker deel
 achtich sy. **Vrag.**

I. T. im. 2. 3.
 Gala. 3. 19.

Wacromme werdt hy meer in der
 Schrift gheseyt, van Maria, dan door
 Mariam gheborn te syne?

Ant. Dat daer gheen twyfel ware
 of hy hadde syn vleesch, na den ghe
 slachtereregister van Mattheo beschre
 uen, van Maria ghenomen. Waerwt
 hy, een sone Marie, de vrucht huere
 lyues, een bloeme der wortel lesse,
 een vrouwe saadt, ende Dauids, ende
 des menschen sone, in der Schrift
 ghenoeemt werdt.

Mat. 1.
 Luc. 1. 42.
 Esa. 11. 1.
 Gala. 1. 4.
 Gen. 3. 15.

Vra. Wacrom heeft sich de sone
 Godes hiertoe vernedert, dat hy
 vleesch, dat is, mensche gheworden
 is? **Antwoorde.**

Ioan. 1. 14.

Dat hy, na ontwyffeliger leere Pau
 li, in allen verlocht werden ende ster
 nē, ende door den doot, den genen
 die des doodes gheweldt hadde,
 noemlickē dē duyuel, to niere doen
 mochte. **Vraghe.**

Heb. 2. 14.
 & 4. 15.

Wat houden de nauelghende Ar
 tycke

Artikele 236

tyckele inne, yanden cruyce, deede,
begrauinghe ende nederdalinghe
Christi? Ant.

Sy leggen wt, wat Christus in sy-
ner menschelicker natuere voor ons
gheleden heeft: Noemlikē, allerley
elenden, die allerschādlickste dood
des cruyces, de begravinghe synes
lichaems, die anderer menschen be-
gravinghe ghelyck was, also dat sy-
ne siele van den lichame, dat in den
graue lagh, in der waerheyt verschey-
den, ende in den Paradyse was. In
korten, hy heeft den torne Godes,
om der sonden willen des mensche-
licken gheslaches, die hy op sich ge-
nomen hadde, wterlicken gheuoeit,
insonderheyt wā hy aen den cruyce
riep: Myn Godt, myn Godt, waerom
me hebstu my verlaten?

Vra. wat werdt ons hierwt ghe-
leert? Antwoorde.

Rom. 16. 24. Dat wy nu mit Godt den Vader
verloent syn door Christum, ende
Esa. 53. 5. om Christus willen, die om onser
ouertredinghen willen gewondt is,
ende om onser boosheyden willen
ghemœrter: want de straffe, op dat
wy vrede hadden, is hem opgeleyt,
ende

Des Beloones. 17

ende door syne wonden syn wy ge
hoylet. Waerwt wy oock om synes
naems willen, alle schade ende cruy
ce gerne draghen sullen : onselues
den broedren te goede komē laten,
ende ons van sondē, daer voor hy ge
storuen is, nerstelicken wachten.

Vra. Wat leeren wy wt der verry
senisse Christi? Antwoorde.

Allereerst, hy sy de ouerwinner al
ler onser vyanden, na dien hy sich sel
ues heeft konnen van den doode op
wecken. Ten anderen, dat wy oock
door hem in onse lichamen verry sen
sullen. Ten lesten, dat wy na eener
nieuwicheyt des leuens staen sullen.

Vra. Wat is, hy is in de hemele ge
uaren? Antwoorde.

Dat is, Jesus Christus is in den ce
nighen lyue onses vleesches, dat hy
van Maria genomen heeft, nerghent
in der wereldr, mer bouen den wolk
ken in hemel, daer hy onse voorspra
ke ende middelaer by den Vader is.
Waer hy ons eē plaerte bereyd heeft
tot welcker wy, wā wy storue, henē
varen. Daerom behooren wy, dewy
le wy hier leuen, niet erdische dan he
melsche dinghen te soecken ende te

C bedencken

1. Ioan. 3. 16.

Rom. 6. 12.

Rom. 14. 16.

Ioan. 2. 19.

& 10. 18.

Ioan. 5. 25.

1. Cor. 15. 22.

Ioan. 11. 25.

Rom. 6. 4.

Mat. 1. 16.

Act. 1. 9. & 3. 18.

Heb. 7. 26.

1. Ioan. 2. 1.

Rom. 3. 25.

& 8. 34.

Ioan. 14. 2.

& 17. 24.

Ioan. 5. 24.

Apo. 14. 13.

Col. 3. 1.

Phil. 3. 20.

Rom. 6. 4.

Artikele

bedenckene. Vrag.

1. Pet. 3. 22
Heb. 1. 13.
& 10. 13.

Wat is de rechter handt des Va-
ders, waer Christus aen sitt?

Ant. Dit wetdt menschlicker wy-
se ghesproken. Want de Vader heeft
gheene rechter handt, noch de Sone
gheenen stoel: mer door dese sprac-
ke werdt wtghedruckt de eere ende
Majesteit Christi, die hy oock in sy-
ner menschlicker natuere nu in he-
mel heeft, Noemliken, dat hy mit de
Vader wercke ende regeere alle dia-
gē. op dat hy mit dese luē geeert en-
de aengheroepen werde: niet tegen-
staende, hy hier in deser wereldt le-
uende, veracht is geweest, ende noch
daghlickes veracht werdt.

phil. 2. 12.
1. Cor. 1. 2.

Vra. Wat leeren wy hierin, dat hy
geseyt werdt, Hy wil komen richtē
leuenden ende dooden?

Apoel. 1. 7.
Luc. 17. 24.
Act. 1. 11.
Mat. 13. 36.
& 24. 37.
& 25. 3.

Ant. Dat de Koninck der konin-
ghen Christus, niet ewelick lyden
sal, de godsaligen sullen alwech van
den godloosen verdruckt werden.
Mer dat hy eenmael, wan men daer
op minst dencken sal, baerblyckelic
ken voor der gantser wereldt komen
sal in synen lyue wt den hemel, niet
boete te predikea, mer te richten, so

Rom. 14. 10.

wel

Ghelooue.

18

wel de ghene die van beghinne der 1. Cor. 5. 10.
wereldt ghestoruen, als die alsdan 1. The. 4. 16.
leuende beuonden werden. sullen:
ende sal voor eeuwelick salichmaken
de godsalighen, ende verdoemen de
boolen, Vraghe,

Wat is, Ick ghelooue inden heylighen Gheest? Antwoorde,

Dat is, Ick bekenne dat hy sy
een persone, vanden Vader ende den
Sone verscheyden, ende nochtans,
een Godt mit hen beyden. Ten eer-
sten aenghesien wy so wel in synen,
als in des Vaders, ende des Soons na-
me ghedoopt werden. Ten anderen, 1. Cor. 12. 18.
dat hy een oorspronck ende wudee-
ler is aller gauen, na synen wille,
Ten derden, dat hy Dienaers gheeft.
zonder Ghemeynte, die hy in alle
waerheyt leydt, Ten vierden, dat hy
de godsalighen wederbaert, ende
vernieuwt, troost, ende in hope der
salicheyt versterckt, dat hy Christum
na synen worde in alle synen instel-
linghen vereert; de wereldt om der
sonde, gherechticheyt, ende oordeel
straffende den vleesche in den god-
salighen wederstaet, ende in hen heylighe vruchten voordtbringht.

C ii Vra.

Artikele

Vraghe.

Wat is, Ick ghelooue dat daer sy
een alghemeyne heylighe Kercke?

Mat. 16. 18.
& 28. 19.

Ant. Dat is, Ick gelooue dat Chri-
stus in deser wereldt syne Ghemeyn-
te heeft, die de ganse wereldt ouer
ghestroyt is: welcker bruydegom,
hoofdt, beschermer ende heylighma-
ker hy is. Van welcker Ghemeynte
ick ghelooue dat ick een lidmaet sy.

1 Ioan. 3. 29.
Eph. 1. 22.
Col. 1. 18.
Eph. 5. 23.
Mat. 16. 18.

Vra. Aenghesten vele door den ti-
tel der Kercken of Ghemeynte be-
drogen werden, so seg nu door wat
teekene, de ware Gemeynte van der
valseher te onderkennen sy. dat men
vvere, van welcker men sich afschey-
den, ende tot welcker men sich ghe-
uen sal?

Antwoorde.

Mat. 28. 19.
Eph. 5. 26.

Daer syn twee wvwendighe ende
ware teekene der wvwdiger ker-
ken. Noemelicken de trauwe predi-
cke des wordes, ende de rechtinnighe
bruyck der Sacramenten, na der in-
stellinghe Christi: waertoe oock be-
hoort de nerstighe oeffeninghe der
Christelicker straffe: ende tot ulecke
Ghemeynten behooren alle Christen
mit openbarer belydinge sich toe te
voeghen, waer sy oock syn.

Lu. 9. 26.
& 12. 9.
Hebr. 10. 25.

Vra-

Vraghe.

Mer isst oock genoeg om een leuende lidt der Ghemeynte Christi te syne, datmen onder sodanigher wtwendigher warer Ghemeynte staet.

Ant. Neen voorwaer. Want hier toe is noch van noodē datmē hebbe de inwendighe dryuinghe des heylighen Gheestes, die in den waren lidtmaten Christi dat ghelooue ende liefde verweckt ende ontsteckt. Alle die hier sonder syn, syn kaf ende drauick onder den korne, die (edē sy dā, dat sy sich bekeeren) to syner tyd verbrandt werden sullen.

1. 1021. 5. 6.

Rom. 8. 16.

Mat. 13. 16.

Luc. 3. 17.

¶ Van wtwendighen teekonen der Gemeynthe, Noemlicken Wordt, ende Sacramenten.

Vraghe.

Na aenghesien vele an de wtwendighe teekonen der Ghemeynte ghelegghen is, so wil daeruan nu breeder antwoorden: ende vooreerst, waer inne dat woordt ghelegghen is?

Antwoorde.

C iij Ia.

Wet.

In Wett ende Euangelium.

Vraghe.

Wat is de Wett?

Pfalm. 19. 3.

Rom. 3. 10.

Leu. 26. 15.

Ant. Het is eē verklaringe van der
Maiesheyt Godes ende synen wille,
waerinne volkomelicken gheleert
werdt, wat men doen of laten moet
ende verdoemet alle de ghene diese
eenichsins ouertreden.

2. Tim. 4. 2.

Vra. Hoe werdt de Wett ten rech-
ten in der Ghemeyne ghepredickt?

Ant. Ten eersten, van de godla-
licheyt ghedreuen, werdt, ende de
dreyghen Godes mit ernstigher straf-
se der sonden voor ooghen ghestelt
werden. Ten anderen wan alle men-
schen gheleert werden, sy syn onder
de iode besloten. Ten lesten wan
de ouerueders ensticken, in aller
wyse tot beteringe vermaent wer-
den.

Rom. 11. 32.

Gala. 3. 22.

2. Tim. 4. 22.

Lu. 22. 19.

Act. 4. 10.

2. Tim. 2. 5.

Rom. 1. 3.

Ex. 9. 5.

1. Ioan. 5. 20.

Vra. Wat is dat Euangelium?

Ant. Het is een verkondinghe ghe-
willeter vergheninghe der sonden, al-
leent in den name Iesu Christ, onses
eenighen Middelaers, die geboren is
wt den side Dauidis, is wt den vade-
ren na den vleesche, ende ware Godt
ouer alle dijnck ghelouep in gewich-
heyt

Euangelium? 10

heyts Vraghe.

Mach daer gheen ander Euangelium syn?

Ant. Neen't: Want dese leere, is dat eewich, warachtich, ende eenich Euangelium, ende de gronde aller Apostelen ende Propheten. Daer kan gheen ander fundament geleyt, noch ghepredickt werden. Want wie daer een ander prediker, wan edt oock schoon een Enghel wt den hemel ware, die sy veraloeckt.

Eph. 1.20.
I. Cor. 3.11.

Gala. 1. 8.

Vra. Iffet dan een valsche vergaderinghe, daer Christo benomen werdt volkomen verghiffnisse der sonden of daer syn godlike of menschelike natuere gheschendt of verloochent werdt?

Ant. Ia et sonder eenich twyfel, edt sy dan dat wy de gronde der heyligher Propheten ende Apostelen, die dit alles eendrachticken van Christo Iesu geleert hebbē, verwerpē willē.

Esa. 7. 14.
& 9. 5. & 11. 1.
Iere. 23. 5.
Rom. 1. 3.
& 9. 5.
Hebr. 1. 3. & 2. 14.

Vra. Wat is een Sacrament?

Ant. Het is een heylighe oeffeninghe der Ghemeynte, van Christo onder sekeren wtwendighen ceremonien, ende inwendighen verborgent heyringhelte, waerdoor de gheloo-

Mat. 26. 26, 28.
Mar. 14. 22, 24.

C iiii uighen

Sacramenten.

1. Cor. 10. 16.

uighen verseggelt werden in der geschencker vergheuinghe der sonden door Iesum Christum, ende hueres dienstes beyde teghen God: ende hueren naesten vermaent.

Vra. Wat is de verborghentheyt der Sacramenten?

Ant. Het is de ghemeynschap des lyues ende bloedes Christi: dat is, Een deelachticheyt aller weldaden die ons Christus in synen ghebroken lyue ende vergoten bloede verdient heeft.

1. Cor. 11. 20.

Vra. Wat is dat wywendich dinck in den Sacramenten?

Ant. Het is een sekere ceremonie, door Godes wordt inghesett, die in de oogen ende sinnen valt, ende leydt

1. Cor. 10. 16.

so vele als in huer is, de geloouigen tot der inwendigher verborghentheyt.

Vraghe.

Waertoe syn de Sacramenten inghesett?

Antwoorde.

Meeft om twee oorsaken. Ten eersten, dat sy den gheloonighen Godes ghenade versegghelen. Ten anderen, Dat sy deseluyghe hueres dienstes vermanen.

Vraghe.

Aengosiē de Sacramentē tweerleye gebruyck

Sacramenten. 21

ghebruyck hebben, Noemliken de verlegbelinge, ende vermaninge: leg welck deser beiden is dat weerdigheste ende meeste?

Ant. Dat ghebruyck der verlegbelinghe: Want daerwt spruytt dat ander. Werden oock, door Godes beuel de Sacramenten summighen wtgedeelt, in welcken, om der aenghebooren kranckheit wille, dat ghebruyck der vermaninghe gheen plaetse hebben kan. Also wardt in den ouden Testamēte de Besnydinge aengedienet den kinderen, die noch niet verstonen, wat de Besnydinge des heren was.

Vra. Welcke syn de Sacramenten der Ghemeynte Christi? Gen. 17. 12.

Ant. De Doope end dat Auendmael des Heeren.

¶ Van der Doope.

Vra. Wat is de Doope?

Ant. Het is een heylighe insettinghe Christi, waerna syne Gemeynte ghedoopt werdt mit water in den name des Vaders ende des Soons, ende des heyligē Geestes, dat sy in der gheschenckter quytsceldinge der sonden

Doops.

Col. 2. 12

Tit. 3. 5

Rom. 6. 13

londen verseggelt, ende oock hueres dienstes vermaent werde.

Vra. Hoe luydt de inlcttinghe der Doops?

Mat. 28. 28.

Ant. *My (spreckt Christus) is ghegheuen alle gheweldt in hemel ende op erden. Daerome gaet heen, ende lecret alle volcker, ende doopt se in den name des Vaders, ende des Soons ende des heylighen Gheestes, ende leeret se houden alles wat ick v beuolē hebbe,*

gItem op een ander plaerse.

Mat. 16. 13

Gaet heen (spreckt Christus) in de gantse wereld, ende prediket dat Euangelium aller creatuere: wie daer gheloouet, ende ghedoopt werdt, die sal saligh werden. Wie auer niet gheloouet, die sal verdoemt werden.

Vraghe.

Isiet oock ghenoech dat du in dyner kindis cheyt ghedoopt bist?

Antwoorde.

Neen't voorwaer, Mer ick moes de

de verborgētheiden der Doope leerē ROM. 6. 1. 2. 4
 ende ewelicken in myn herre prin- IERC. 4
 ten, Oock in den gantsen handel my
 nes leuens deselue wdrukken: an-
 ders wil my de Doope niet ter fa-
 ligheyt, mēt meer ter verdoeme- ROM. 2. 27.
 nisse syn, ghelyck als den ondanck-
 baren Ieden de Besnydinge ghe-
 weest is.

Vra. Wat leerstu dan in dyner
 Doope aenmercken?

Ant. Die groote ende onwtf pre-
 kelicke ghenade des Vaders te my
 waerdt door Christum, waer door
 hy my in myner kindtscheit, buy-
 ten mynen verdiensten van son-
 den gercynight, ende door dat ghe-
 tnyghen der Doope, voor syn kindt
 aenghenomen heeft,

Vra. Wat troost hebstu hierwt?

Ant. Dat ick in myner conscien- 1. Pet. 3. 21
 tie gerust ēde versiekert bin te Gode
 waert, dat hy my nummermeer van
 sich verwerpen wil, so decke als ick
 door ware leedschap miner sonden,
 in den gelooue Christi Iesu, tot hem
 om verghiffenisse kome.

Vra. Wat aenmerckstu meer in
 dyner Doope?

Ant.

Doope.

Rom. 6. 4

Ant. Dat ick myn gantse leuen langk nerstigheyt doē moet, de beelde des doodes, begrauinge ende verrysenisse Christi, in alle mynen handelingē wt te drucken, aengemercke Paulus leert, dat de ghene die in Christum Iesum ghedoopt syn, in synen doot, begrauinge ende verrysenisse ghedoopt syn.

Vra. Hoc doestu dat?

Gal. 5. 24
Rom. 13. 13

Ant. Wan ick nerstigheyt doe myn vleesch mit synen lusten ende begherten te cruycene ende te doodene, ende den ouden mensche te begrauene, op dat ick in nieuwicheyt des leuens verryse, ende mit allen menschen vriendelicken leue. Dese dingen moet ick altydt nerstlicken ouerdencken, mer insonderheyt wā iemand in der Gemeynthe ghedoopt werdt.

Rom. 12. 18

Vra. Iffet oock na Godes woorde gheorloft dat men de onmondighe kinder der Ghemeynte dooper?

Eph. 5. 26
Act. 10. 47
Rom. 4. 11.

Ant. Ia'et. Want so Christus syne Gemeynthe reynighet door dat waterbadt in worde: ende niemand vander Doope weren kan die den heylighen Gheest hebben: noch den
seghel

segele godlicken verbondes ontreckē
 de die Godes bondgenotē syn: dewy **Mat. 16. 10**
 le oock de Doope allē de toekoenic
 die een salighmakende ghemeyn-
 schap hebben mit God den Vader en
 de den Sone, ende den heylighen
 Gheest: so moeten de gheloouighe
 ouders huere kinderkens ter Doope
 bringen, ende de trauwe dienacrs
 Christi, na heysche hueres dienstes, **Mat. 28. 20**
 ende ten trooste derseluen ouderen,
 ende der gantsler Ghemeynte, de-
 selue doipen.

Vra. Hoe so?

Ant. Want de kinderkens syn de **Mat. 19. 14**
 sonderlingste lidmatē der Gemeinte **Mat. 10. 14**
 Christi, die hem toe behooren: ende **Rom. 8**
 hebben derhaluen den heylighen **Act. 2. 39.**
 Gheest, syn oock ontwyficken on- **2. Cor. 7. 14**
 der Godes verbondt besloten, ende **Mat. 26. 19. 20.**
 hebben een salighmakende gemein-
 schap mit den ewighen ende wa-
 ren Godt.

Vra. Mer daer staer ghescreuen: **Mat. 16. 16**
 So wie gheloofte ende ghedoopt
 werdt, die sal saligh werden? nu kon-
 nen de kinderkens noch gheloouen
 noch mondeliken Christus belyden,
 hoe konen sy dan gedoopt werden?

Antworde,

Doope.

MAR. 16. 16

Ant. Mer aldus mochte mē oock
vraghen, Hoe konnen de kinderken
saligh werden, aenghesien sy niet ge-
loouen konnen? So salmen dan wt
den voorgaenden tuyghenissen der
Schrift gewisse syn, de Doope kome-
hen toe.

Act. 8. 37 &
10. 48

Vra. Mer waertoe verheyschet
men van den volwassenen, eer sy ge-
doopt werden mogen, een gelooue
ende mondelicke belydenisse?

ROM. 10. 9

Ant. Daeromme dat de Gemein-
te hierdoor alleene gewisse syn kan
dat sy in Godes verbondt staen, end
lidmaten der Gemeynthe Christi syn.
Want hieruan is de Gelooue; in hen,
een inwendigh, ende de belydenisse
des mondes an de Gemeinte een wt-
wendigh tuyghenisse: derhaluen so
de volwassen, Christum niet recht
beledē, of dat de Gemeynthe gewisse
ware, sy deden een beucynsde bely-
dinghe, so souden sy niet ghedoopt
worden, aenghesien de Gemeynthe
hierdoor bekēnen soude, dat sy mit
Christo ende synen lyue gheene ge-
meynschap hadden.

Vra. Waerom werdt de Gelooue
ende mondslicke belydinghe niet
der

Doope.

24

derghelycken van den kinderen der Gemeynthe geheeyſcher, cer ſy ghe- doopt werden?

Ant. Ouermits de Gemeynthe wt Godes wordt, veel gewiffer tuyghe- niffe heeft van huerer ſalicheyt, dan men wt der belydinghe der volwal ſen hebben kan. Ende huere aenge- bore kranckheyt (waerdoor ſy niet ghelooouen, noch belyden kunnen) die werdt hen om Christus willen (waerin ſy niet min als de volwal- ſen gheloonigen, gheſegent: dat is, heyligh, gherechtigh, reyn, ende ghe- loouigh gheacht werden) niet toege- rekt. Dat ſelue moetmen oock ge- uoelen van der Doope der volwaffe- doouen ende ſotten der Ghemeynthe Christi.

Vra. Van welckē is de plaectſe Mar- ei gheſproken?

Ant. So ſy verſtaen werdt alleene van den volwaffenē gheſproken te ſyne, werdt ſy te verghēts vordige- bracht tegen de kinder doope: edt ſy dan datmen de kinder mit den doo- uen ende ſotten (daeromme dat ſy niet ghelooouen) to onrechte verdoe- men wil.

Vra.

Gen. 17. 7

Apt. 2. 39

1. Cor. 7. 14

Mat. 19. 14

Mar. 10. 14

Mat. 10. 16

1. Cor. 10. 1.

Mar. 16. 16

Doope.

Vra. Hoe so?

Ant. Want by Marco volgt in den text, Wie auer niet ghelouet, die sal verdoemt werden.

Vra. Mer soude dese plaetse oock eenighsins vā den kinderen der Ghemeynte verstaen werden moghen?

Mar. 9. 36. &
10. 14.
1. Cor. 7. 14

Ant. Ia sy wau men noemlicken by ghelouighen verstaet, die inder daedt of door toerekeninghe voor Godt ende der Ghemeynte, voor geloouighen geacht werdē. Nu syn de onmondige kinder der Ghemeynte door toerekeninghe Christi, voor ghelouighen ghehoudē: aenghemerect in hen so wel als in der Isracliten kinderen de gerechticheyt des gheloues is: ende moeten derhaluen, so wel als de volwassen geloouighen, gedoopt werden.

ROM. 4. 14

Vra. Mer de onmondighe kinder verstaen noch begrypen dese ghenade Godes te huerwerdt niet?

Esa. 43. 4
Gen. 17. 12

Ant. Dat is wel waer: Dan de onweterschap die door kräckheyt der natueren den lidmaten Christi aenhangt, kan niet verhinderen, dat God syne ghenade in hen verseghele, die by klatliken in den besneden, Ies-
dischen

Auendmael. 25

Ja verklaert God by desen middel syne genade oueraloediger in der Gemeeynte, ende verweckt daermede alle menschen tot meerder danckbaerheyt, wan sy deselue genade namens verstaen.

Van den Auendmale

CHRISTI.

Vra. Wat is dat Auendmael des Heeren?

Ant. Het is een heylighe insettinghe Christi, waer in hy door eten des gebroken broodes ende drincken des wynes, den gelouigē wt drückt ende hen verseggelt de geschenckte vergheuinghe der sonden, door de verdienste synes ghebroken lyues ende vergoten bloedes.

MAR. 16. 26

MAR. 14. 28

LUC. 22. 19

I. COR. 11. 23

Vraghe.

Hoe luydt de insettinghe Christi van den Auendmale?

Ant.

De Heere Iesus inder nacht doe hy verraden wardt, nam dat brood däckte ende brack het end sprack Nemet etet: dit is myn lyf dat voor v gebroken werdt: Sulckes doet somyner gedachtenisse, Desge

I. COR. 11. 23

D lycken

Auendmael.

lycken nam hy oock den beker na den auendeteten, ende sprack, Dese beker is dat nieuwe Testament in mynen bloede: Sulkes doet so de- ke als ghy dien drincket, to myner ghedachtenisse.

Vra. Waeromme heeft Christus syn Auendmael inghesert, ende ghe wilt men soude't onderhouden?

LUC 4. 5.

Ant. Dat de gheloouigen te bet beschermt syn souden teghen de listen des duyuels, die desclue, wan sy door last der sonden betwaert syn, soecket tot wanhope, ot tot valsche middelen der saligheyt af te veeren.

Vraghe

Hoe werden de gheloouighen door des Auendmaels oprecht ghebruyck gheholpen?

Antworde

Na dien daer man een seker prys onser verlossinghe is, Noemlicken de doode Christi, waer in hy syn lyfaen den auter des cruyces voor ons opghcoffert, ende syn bloede voor ons vergoten heeft: so heeft hy syn Auendmael ten teghele deser onwitsprekelicker weldaede inghesert

Eph. 1. 7.

1. Tim. 1. 6.

Esa. 53. 5

1. Cor. 6. 21.

Mat. 27. 35.

Auendtnael. 26

ghefete: Ende dat wy desen soeten
Imaeck ende vrucht synes Auende-
mats te bet gheuoelden, ende in
onse herten te vaster druckten, heeft
hy dat eten des ghebroken broodes LUC. 22.19.
syn ghebroken ende gegheuen lyff, 1. COR. 11.24
ende dat drincken des bekens, syn
vergoten bloed ghenoemt. Also dat
de ghelooighen, wan sy in den A-
uendtnale de ghedachtenisse des
doodes Christi houden, door wer-
kinge des heylighen Geestes in ghe-
loone, so gewisse syn, huere sonden
syn door Christum vergheuen, als
sy gewisse syn, dat sy dat brood daer
nutten, end den beker des Heeren
drincken.

Vra. Waeruan werden wy meer
in den Auendtnale vermaent?

Antworde.

Onses dienstes so wel tegen Godt
als onsen naeste. Ten eersten dat wy
voor so groite weldaede altydt 1. COR. 10.14
danckbaer sijn to Godt. Ten ande- 2. COR. 6.17
ren, dat wy ons van allen valschen
Godesdiensten affunderen. Ten der-
den, dat wy om Christi names wil-
len ghewilligh alle cruycen lyden.
Ten vierden, dat wy broederlicke 1. PET. 2.17

D ii liefde

Auendmael.

Eph. 5. 2

I. Cor. 15. 3

Rom. 6. 2

liefde aen malckanderen bewyfen; ende den armen, na onse vermogen mildelicken bystaen. Ten lesten, dat wy ons voor allen sondē, waeruoer Christus sich selues in den dood opgheoffert heeft, nēstlicken wachten sullen.

Vra. Sondigen sy oock die sonder ernstigh ouerdeneken deser dingen, wt ghewoonte of andersins tē Auendmale gaen?

I. Cor. 11. 29.

Ant. Ia sy grōuwelicken. wie sy oock syn: want sy maken sich schuldigh aen den lyue end bloede Christi, eten ende drincken sich selues de verdoemenisse, daermede dat sy dat lyf Christi niet onderscheyden: dat is, de wērdigheyt der offerhande des lyues Christi niet recht ouerleggen noch bekennen. Daerōme moet sich een ieghelic te voren proeuen.

Vra. Waerin is dese proeue ghelegghen?

Rom. 5. 15

Ant. Allereerst, in water erkentnisse ende leedschap onser sonden. Ten anderen, in den gheloone Iesu christi, dat hy alleene door de kracht synes doodes, ons van der verdoemenisse verlost heeft. Ten lesten, in ernstigen

Sonden straffe. 27

ernstigen voornemē onse leuen te be- Mat. 5. 44.
terē: ons van hertē mit allen mēschē LUC. 17. 3
te versoenen: in vergiffenisse te be-
gheren van alle den, diē wy misdaē Mat. 18. 21.
of die wy vererghert hebben, ende
oock te vergeuē den genen, die tegen
ons eenighsins misdaen hebben.

Van straffe der sondē in der Ghemeynte.

Vra. Du seydest te voren van den
gebruycke Christelicker straffen, dat
den Sacramenten toegedaen wer-
den moeste: so leg my dan nu wt,
wat de Christlike straffe sy?

Ant. Het is een heylighe veror- Mat. 18. 15.
deninge Christi in syner Gemeynte, 1. Cor. 5. 4.
waerdoor de eene den anderen ver- Ebr. 3. 13.
manen, ende een ieghelick anderet
vermaninghe willighlicken aenne-
men moet: of anders als een veert
ledt, wt der Gemeynte gheworpen,
ende dem Satan oerghelēuert wer-
den.

Vra. Hoe luydt de insertinge der kerck-
licker straffen?

Antwoorde.

D i j S a m-

Sonden straffe.

Mat. 18. 15.

Sondighet (spreckt Christus) dyn
broeder aen dy, so ga hee end straf
fe en tusschen dy end hem alleene:
hooret hy dy, so hebstu dynen broe
der ghewonnen: hooret hy dy niet,
so neem noch eenen ofte twee to
dy: op dat alle sake besta op tweer
of dryer tuzghen mende. Hooret
hy hen niet, so seg edt der Ghes
meynte. Hooret hy der Ghemeyn
te niet, so hond en als eenen Hey
den ende tollenaer. Waerliken ick
segge v, Wat ghy op erden binden
sullet, dat sal oock in hemel ghebon
den syn: ende wat ghy op erden op
lossen sullet, dat sal oock in hemel
lofs syn.

Vraghe.

Wie behoortmen op deser wyse
wt der Ghemeynte te werpen?
Ant. Alle de ghene, wie sy oock
syn, die in hueren sonden blyue wil
len, ende der Ghemeynte ernstige
vermaninghen hardneckliken ver
achten.
Vra. Wat salmen van sulcken wt
geworpenen genoechheit hebben?
Ant.

1. Cor. 5. 4
Mat. 18. 15

Sonden straffe. 28

Ant. Dat sy den duyuel ouergegeuen, ende huere sonden in hemel gewisse ghebonden syn, rot dat sy sich bekeeren. Ende dat derhaluen een ieghelick Christen huere, als der Heyden ende Tollenares geselschap moet schuwē: edt ware dan, hy mey nede mit synen vermaninghen wat goedes by hen te doene.

1. Cor. 5. 4

Mat. 18. 18

1. Thef. 3. 14

Vra. Waerom heeft Christus in syner Gemeynthe so een strange strafte inghesett, ende hebben de Apostelen deselue so nerstlicken onderhouden?

Ant. Niet sonder groote ende noodwendige oorsaken. Ten eerste dat alle godsaligheyt in der gemeinte nerstelicken onderhouden werde.

Act. 15

Ten anderen, dat de name Godes niet in quaadt geruchte come. Ten derden dat die daer ghesondighet heeft, rot leedwesen gebracht werde op dat syn gheest, an den daghe des Heeren, saligh werde. Ten vienden, dat niemant door toelatinghe der sonden, sich selues of andere door syn exempel verderue. Ten lesten, dat de gantse Ghemeynthe, to sy sich selues niet richten will, door Godes recht uerdich oordeel, niet mit

1. Cor. 6. 9

2. Cor. 2. 6

1. Cor. 11. 31

Sonden straffe.

tyrannie of valscher leere verstroyet,
verdoruen of wtgheroeyt werde:
Ghelyck als God hieromme to allen
len tyden syne Gemeynthe grouwe-
licken ghestraft heetr, ende straffen
sal, als hy ock noch daghlickes doet

Vra. Moet dan in der ghemeynthe
Christi dat quadt also gestraft wer-
den, dat men edt niet tot op de dagh
der oigstes opgroeeyen late?

Mat. 13. 16

Ant. Voorwaerde sonden die baer
blycklicken gheschieen of bekent
werden, moetē door die dienaers des
wordes ende des swerdes ghestraft
worden Want god heeft in syner Ge-
meynte de regimenten end machtē
niet te verghaefs inghesett.

1. Cor. 12. 28

Vra. Waeromme heett dā Christus
verboden, den drauick of onkruydt
wt te wiedere:

Mat. 13. 26.

Antworde.

Onder den name der drauicks
werden hier niet voluen, vossen
of boose dieren, die den wyngaerd
afweyden, bereekent, mer huiche-
laers ende gheueynsde menschen:
dese, wan sy onder ende mit de god-
saligen opgroeeyen, ende gheene be-
soerte mit opēbarer boosheit in der
ghemeynthe

Sonden straffe. 29

Ghemeynte maken, moeten tot op den dach des Heeren gheleden werden: ghelyck de drauick, om der ghelyckheyt willen mit den korne, tot den oogst toe gheleden werdt.

Vrag. Hoe sullen de dienaers des wordes dat quaed straffen ende hem weren?

Ant. Door tydelycke ende ontydelicke prediken des wordes, ende oock door dat wtwerpē van der Gemeynthe, mit der macht Christi des Heeren, na syner leere ende der Apostelen exempel. 2. Tim. 2. 4.
1. Cor. 5. 4. 5.
Mal. 18. 17.

Vra. Wat quaed sal de Ouerheyt straffen?

Ant. Alle dat ghene waerdoor de Gemeynthe of gemeyne weluaerd beroert werdt: Want sy is Godes diaconesse, ende een bewaerdersche der godlicker Wett, na synē dienste. Daeromme moet hy de Ouerheyt vreesen, die daer quaed doet. Rom. 13. 4.

Vra. Op wat wyse moet de Ouerheyt dat quaed straffen?

Ant. Euen op deselue als sy van den Heere ontfanghen heeft, Noemen licken door dat swerdt, dat is, door lytliche straffen, ende den doet sel

D v ues,

Sonden Straffe.

ges, wan edt nood is: wát sy draecht
dat swerdt niet te vergheefs.

Vra. Mer sondighet sy aldus niet
teghen de liefde?

Ant. Neen, Want sy volcht hierin
ne de verordeninghe Godes, die de
liefde selue is. Is oock de vorden der
lieden ydannen meer acht hebben
sal op dat gantle lys, dan op sommi
ghe verrotte leden.

Vra. Mach dan een Christen dat
amt der Ouerheyt bedienen?

Ant. Ia hy: Ende islet oock schul
dich te bedienen, so hy ordentlickē
ende behoorlickē daer toe beroepē
werdt: want het is een ordeninghe
Godes, die ter stichtinghe der Ghe
meynte groorelicks dienet. Daerom
me hebben oock Christus ende syne
Apostelen de Ouerheyt in hueren
dienst gelaten, oock na dienly ghe
loouich gheworden syn: moet men
voor de selue int ghemeyne bidden,
dat wy een stille ende gherust leuen
leyden moghen, mit aller godsalich
heyt ende eerbaerheyt.

Vra. Na dien nu van den wtven
dighen teckenē der kercken ghe
noech gheseyt is, seg nu, wat de str
uo'ghende

1. Cor. 7. 20.

1. pet. 2. 13.

Rom 13. 1.

Mat. 19. 3.

Mat. 8. 6.

Act. 10. 34.

& 13. 12.

1. Tim. 2. 3.

Ghelouue. 30

volghende Artikel, van der gemeyn-
schap der heylighen beduydt.

Ant. Dat is, ick gelooue ende be-
kenne, dat alle heylighen ende ghe-
loouighen, alle weldaden Christi, on-
der sich gemeyn hebben sonder ee-
nich aensien der personen: wát wy
syn alle in hem een. Waerwt oock
een ghemeynschap der diensten on-
der eenander spruyt.

Gala. 3. 8.

Col. 3. 8.

Gals. 6.

Vra. Wat is, ick ghelouue vergif-
fenisse der sonden?

Ant. Dat is, ick bekenne, de Ghe-
meynte Christi, waeruan ick een lidt
maet bin, hebbe dit voordeel ende
privilegie, dat alle leuende lidtma-
ten der seluere, een seker ende vol-
maecte verghiffenisse der sonden
hebben om Christi willen, hoewel
in huere vleesche geen goet woo-
net. Mer ouer alle andere menschen
die gheene leuende lidtmaten Chri-
sti syn, blyst de toone Godes, ouer-
mits sy meer de duysterissen dan
dat licht lief hebben, ende gheloo-
uen niet an den eenighen Sone Go-
des.

Eph. 5. 26. 27.

Rom. 7. 25.

1o. 2. 3. 18. 19.

Vraghe. Wat is, ick ghelouue Verrysenisse
des vleesches?

-Ant-

Ghelooue.

Antwoorde.

Ioan. 3. 38.
2. Cor. 15. 52.
Eze. 37. 10.
Phil. 3. 21.
1. Thes. 4. 15.
27.
1. Cor. 15. 51.
Mat. 22. 29.

Dat is, Ick ghelooue dat alle menschen, hoe leet sy oock te puluer gekomen syn, ten wtersten dage verrijsen sullē in hueren eygēlyuen ter onsterflickheit gelyck als wy geloouē dat sulckes in Christo geschiet is. Mer de lichamen der gener die dan noch leuen, sullen haestlicken verandert werden, ende de onsterflickheyt aennemen: Daeromme belyde ick, dat sy mit den Sadduceen grouvelicken dwalen, ende noch de Schrift noch de macht Godes weten, so vele als'er wt huerer blender vernuft, de verrijsenisse onses vleesches verdoochenen.

Vra. Wat is, Ick ghelooue een ewich leuen?

Mat. 25. 34.
Ioan. 5. 24.
Phil. 1. 10.
Apoc. 6. 9.
Luc. 16. 22.
2. Cor. 15. 52.
1. Thes. 4. 17.

Ant. Dat is, Ick ghelooue dat allen godsalighen na desen leuen, van ende by Godt bereydt is een ander leuen dat eewich is: waerinne der godsaligen sielen syn, van dat sy van hier verscheyden: dit oock wederōme mit hueren eygēlyuen in eenen oogheblick verreeniget, ende eewelick by den Heere syn sullen.

Vra. Wat salmē dan van den sielē des.

der godloosen gheuoelens

Ant. Dat sy oock der ghelycken Luc. 16. 24.
 van hier verscheyden, ende van stou-
 den zen in dat helliche lyden komē:
 die oock mit hueren lichamen we-
 deromme vereenicht werden sullen, Mat. 25. 42.
 dat sy mit den duyuel ende synen Ioan. 5. 19.
 enghelen in dat ewich vuer gewor- Dan. 12. 2.
 pen werden.

Vra. Hoe sullen wy ons drighen
 dat wy van der ewigher verdoeme-
 nisse der godloosen verlost werden,
 ende dat ewich leuen becruten?

Ant. Wy moeten onse leuen ende
 ghelooue nerstlicken schicken na de
 voorseyden thien gheboden ende Ar-
 tikelen des Christlicken gheloofs,
 ende dat mit gheduerighen waken
 ende bidden.

Van bidden.

Vraghe.

Wat is bidden?

Ant. Het is door beweginge des
 heylighen Gheestes, mit vueriger be-
 gette des herten, van Godt den Va-
 der, na synen wille in den name Chri-
 sti hulpe begeren.

Vraghe

Bidden.

Vraghe.

Mer wat forme sullen wy in bidden volgen?

ant. Die ons Christus mit desen worden gheleert heeft.

MAT. 6. 9.
LUC. 11. 1.

Onse Vader, die du bist in hemel, Gheheyliget werde dyn name. Dyn rijke come. Dyn wille gheschiee op arden als in hemel.

Onse dachlicke brooat geef ons huyden. Ende vergheef ons onse schuldē, als wy onsen schuldenaers vergheuen. Ende voere ons niet in versoekinghe: Mar verlos ons vanden boosen.

Want dyne is dat rijke, ende de kracht, ende de heerlicheyt in ewicheyt, Amen.

Vraghe.

Wat verstacstu by desen woorden? Onse Vader die du bist in hemel?

Antwoorde.

Wy werdē hier vermēent, wy moghen ende behooren oock in onser nood

Psal. 30. 15.
102m. 8. 26. 27.

Bidden.

32

noodt, mit vasten betrouwen, Godt Luc. 11. 9.
aen te roepene, aengemerckt hy ver
mach, ende oock wil ons helpen: vt Mala. 1. 6.
dien dat hy onseer goet ende al- Mat. 23. 39
machtich vader is, in hemel woonet, Esa. 66. 1.
ende ouer alle dinghen heerschet.

Vraghe.

Wat is, Gheheylighet werde dyn
name?

Ant. Godes name, is Godt selues,
ende wat hem de Schrift eyghentli-
ken toeschryft. Desen name dan al- Psal. 86. 11.
leene, ende niet onsen, begheren wy
dat hy de gantse werelt ouer, eerli-
ken verheuen ende ghepresen werde
in onsen herren, worden, ende wan-
del. Ende wederomme, dat te niet ge- Act. 4. 09. 10.
daet werde, alles wat desen eerliken
name Godes verhindert of verdonc-
kert.

Vrag. Wat is Dyn ryke toekome?

Antw. orde.

Godes ryke is tweeleye: een is Luc. 11. 20.
een ryke der ghenaden, waerdoor & 12. 31.
hy hier in ons, na lynē worde, door Col. 1. 5. 6.
synen Gheest regeert. Dat ander is Rom. 14. 17.
een ryke der heerlicheyt, waerdoor Dan. 2. 44.
hy mit den synen in hemel regeert. I. Cor. 15. 54.
Dese aenmercke wy beyde in desen
ghebe-

Bidden.

ghebede.

Vra. Hoe lo?

Ant. Want hierin begheeren wy ten eerstē, dat mit versterkinge des rykes des duyuels ende Antichristi, wy alle, de gantse werelt ouer, door synen Gheest, syn woordt ende wille verstaen, lief hebben, ende hen volghen moghen.

Ten anderen, dat wy alle verganc kelicke dinghen deses leuens verachten, ende na hemelichen mit ernste staen, ende eyndelicken verweruen moghen.

Vra. Wat begheeren wy, wan wy biddē, Dyn wille geschie op erden als in hemel?

Ant. Aenghesien ons onse boose wille verhindert, dat wy Godes naā niet heyllich maken, noch oock syn ryke te vernorderen ghesinnēt syn: so begheeren wy hier van Godt, hy wil ons een versaken onses boosen willen gheuen, dat wy ons altydt synen goeden wille onderwerpen: den seluen alleene aenmerckē ende hem volghen moghen, gelyck als de enghelen in hemel doen.

Vraghe

Was

Col. 3. 21

Rom. 7. 15.

Gala. 5. 17.

Psal. 51. 7.

Luc. 6. 13.

Heb. 1. 7.

Wat is, Onse daghelicke broode
gheet ons huyden?

Ant. Dewyle wy so gheschapen
syn, dat wy sonder dese vrwendige
dinghen niet leuen konnē, ende wy
deleue in ons niet hebben, noch
oock mit onser forghuldicheyt niet
verkrygen kunnen: so begheren wy
hier, onder den name des broodes,

dat ons van Godt ghegheuen werde
alle wat hy ons tot den daghelick-
schen kost ende noodwendigher
onderhoudinghe deses leuens, weet
noodigh te syne.

Vra. Wat is dat daer volght, En-
de vergheef ons onse schulden? &c.

Ant. Mit desen woorden beghe-
ren wy van Godt verghiffenisse aller
sonden, ende betuyghen: wy verghe-
uen also onsen naesten van hertē, als
wy begherē dat ons Godt vergeue.

Vra. Syn wy dan schuldich allen
mensen te vergheuen?

Ant. Ia wy ontwyficken. Edt sy
dat wy ewelicken vergaen willen:

Want Godt vergheeft niemande, dan
die synen naesten van herten ver-
gheeft. Ende sulckes sal ons niet
swaer syn, so wy ouerlegghen, hoe

E lief

Mat. 6. 27.

Luc. 12. 25.

Psal. 104. 14.

15.

I. Tim. 6. 8.

Mat. 6. 15. &

18. 35.

Eph. 5. 2.

Bidden.

Colof. 3. 13.
Ioan. 15. 12.

lief ons Christus heefe, ende hoe veel hy ons daghelickes vergeeft.

Vra. Wat geuoelstu dan van den, die andere veronghelycken?

Mat. 18. 35.

Ant. So sy gheen verghiffenisse huerer sonden van Godt verwaruen, die, wan sy veronghelyckt werden, anderen niet vergeuen. veel min sul len sy se verwaruen, die hueren nae sten mit daedt of woorden bescha den, of sulckes door allerleye oorta ken mit heymlicken listen soecken te doene. So sullen wy dan nieman de veronghelycken, ende wan wy veronghelyckt werden, van herten vergeuen. Want de vergheninghe is een seker tuyghenisse in der gheloo uighen herten, dat Godt hen ghenadich wil sijn.

Vra. Wat bidden wy, wan wy seg ghen. Ende voere ons niet in versoec kinghe?

psal. 39. 31.
Mat. 4. 3.

Ant. Ten eersten, Dat Godt ons bescherme van allen versoeckingen, daermede ons de Satan soeckt door alle oortaken, tot sonde te briagenē. Ten anderen, dat hy ons bescherme in voorspoedt ende teghenspoedt: dat wy daerdoor van hem niet afual len

2. Pet. 2. 9.

len, ende door wanhope ende opge
blasenheyt in de sonden verismoore.

Ten lesten, dat hy in allen versoeck
kingen ons krachtich make, dat wy
hen wederstaen moghen, ende geue
ons te volherden in allergodsalich
heyt.

Vra. Wat is, Mer verloß ons van
den boosen? Antwoorde.

Mit desen woorden besluyten wy
onse ghebedt, ende begerē van Gode
beschermte te werdene vā allent wat
onse salicheyt verhindert. Ende inso
derheyt van den Satan, die allerboos
heyden oorspronck is, die ons aller
leue wy te soeckt te siffien ende te
versindene. 1. Petr. 5. 8.

Vra. Wat is, Want dyn is dat ryke?
&c

Ant. Daermit verklaren wy, waer
omme wy ellende mensche sō groo
te saken van Godt den Vader verhey
schen derten: noemlicken, dat hy al
leene sy die allermachtichste Ko
ninck aller koninghen: sonder welc
kes wille daer niet gheschieen kan: Psal. 50. 10.
welckes eere het oock aengaet, dat
hy ons, die wy hem biddē, verhoore. Psal. 101. 14.

Vraghe.

E ii Wat

Bidden.

Wat is, Amen?

Antwoorde

I. Cor. 14. 16.

Dat is, het gheschice. Want het is als een verzekeringhe, dat wy onse ghebedt van herten ghesproken hebben, ende dat het van Godt, den Vader, om Christi willen, verhoort sy. Sy bidden dan niet recht, ia spreken huer Amen, huichelischen, die den Vader door eenen anderen, dan door Christum, aenroepen: of die mit den lippen sonder verstandt of herte bidden: of oock die niet na den wille des Heeren bidden.

KORT ONDER
 soeck des Gheloooues, ouer den
 genen die sich tot der Gemeyn-
 te begheuen, ende des Hees-
 ren Auendtmael mit
 huer houden
 willen.

Vraghe.

At maeckt dy ghewisse
 in dynen herten, dat du
 een ledt der Gemeyn-
 Christi bist?

Ant. Dat de heylighe Gheest tot Rom. b. 16.
 mynen gheest tuyget, ick sy eē kind 2. Cor. 1. 22. &
 Godes des vaders, door Iesum Chri- 5. 5.
 stum synen Sone, die myn hoigeprie-
 ster, ende my door dat heylige offer
 synes lyues, ende vergietē synes bloe-
 des, van mynen sonden gereynighet
 heeft. Ick geuoele oock daerbeneuē
 ick werde door Godes Geest geroert
 ter ghehoorsaemheyd godlicker ghe-
 boden. Vraghe.

Welcke syn de geboden godtliker
 Wett, waertoe alle menschen verbō-
 den, ende to welcker ghehoorsaem-
 E iiii heye.

heydt du dy genoegest geroert te sy
le? Antwoorde

Die daer int korten verklaert staet
in thien geboden, Exod. in't xx.

De 3.

Ick bin de Heere dyn Godt, die
ick dy wt Egyptenlande, wt den
dienshuysse ghevoert hebbe.

I. Du salt gheene andere Goden
voor my, noch neuen my hebben.

II. Du salt ay geene beelden noch
eenighe gelyckenisse maken, noch
des dat bouen in hemels, noch des
dat beneden op arden, noch des
dat inden wateren onder der ar-
den is: bidse niet aen, eerse niet,
noch diene hen niet. Want ick bin
de Heere dyn Godt sterck ende
ijuerich, die daer besoeckt der vas-
der misdæat in den kinderen, tot
in dat derde ende vierde ledt der
ghener die my haten: Doe auer
barmherticheyt aen vele duysen-
den, die my lief hebben ende my-
ne gheboden houden.

III. Du salt den name des Heeren
dynes Godes niet te verghheefs of
ijde-

ijdeliken ghebruycken. Want de Heere sat en niet onschuldich houden noch onghestraft laten, die synen name te vergheefs of ijdeliken ghebruyckt.

Wees ghedachtich des Sabbathdages, dat du en heylighest: ses daghen saltu arbeyden ende alle dyn wærck doen: auer de seuende dach is de Sabbath des Heerē dynes Godes, dan saltu gheen wærck doen, noch dyn sone, noch dyne dochter, noch dyn knecht, noch dyne maget noch dyn vee, noch de vredelinck, die in dynen porten is. Want in ses daghen heeft de Heere hemel end ærde gemaect, ende dat meer, ende alles dat daerinne is: ende rustede ten seuenden daghe. Daeromme seghende de Heere den Sabbathdach, ende heylichde en.

Du salt vader ende moeder eeren, op dat du langhe leuest op ærden, ende dat eat dy welga in lande.

III.

V.

E. iij

- de, dat dy de Heere dyn God geeft
- VI.** Du salt niet dooden.
- VII.** Du salt niet eebreken.
- VIII.** Du salt niet stelen.
- IX.** Du salt gheen valsche tuygenisse spreken teghen dynen naesten.
- X.** Du salt niet begharen dynes naesten huys : du salt niet begharen dynes naesten vrouwe, noch synen knecht, noch syne maghet, noch synen osse, noch synē esel, noch eenich dinck dat syne is.

Vraghe.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeelt? Antwoorde.

Exod. 24. 12. & 31. 18. & 34. In twee tafelen: de eerste siet God aen, de andere den naesten.

I.

Deu. 9. 10.

Vraghe.

Wat leerstu in den vier gheboden der eerster tafelen? Anr.

Mat. 4. 10. & 10. 13.

Deu. 6. 20.

I. Sa. 7. 3.

Ioan. 4. 24.

2. Cor. 3. 17.

Psal. 15.

Esa. 29. 13.

1 Ten eersten, dat ick mit versaken aller creatueren, myn gantse betrouwen setten moet op den eenighen ende almachtighen Godt.

2 Ten anderen, dat ick hem alleen, in geest ende waerheyt aenbid- den moet, niet door beelden of eenigen anderen versterden Godesdiest.

Ten

3. Ten derde, dat ick syn wordt end Mat. 15. 9
name, in allen dingē groot makē sal

4. Ten lesten, dat ick schuldigh bin Col. 2. 22.
my te oeffenen, in alle synen godlic Tit. 1. 14
ken infertinghen, na der heyligher Ezech. 20. 11.
ordeninge synes wordes. Nu. 15. 8
Vra. 1cre. 17. 21.

Wat leerstu wt den geboden der
anderen tafele? Ant:

Ten eersten, dat men Vader ende Leuit. 19. 3
Moeder in allen wat teghen Godt Ephe. 6. 2.
niet is, ghehoorsaem syn moet: de- Prou. 23. 22

selue eeren end hen helpen in hie-
rer noodt: mit welcken gebode ock Col. 3. 22
de knechten aen huere heeren ende 1. Tim. 6. 1

de onderfaten aen huere Ouerheyt, Tit. 2. 9
op ghelycker wyse verbonden syn 1. Pe. 2. 18.

In den vier volghenden geboden Rom. 13. 1
werden wy gheleert, wy sullen on Tit. 3. 1
sen euen naesten oprechtliken lief 1. Pet. 2. 13.
hebbē, hem gheenerleye wyse noch Luc. 6. 31

aen lyf, noch aē huysghesinne, noch Tob. 4. 16
aen goet, noch aen eere beschaden: Mat. 7. 12.
mer meer alleßins door woordē en Rom. 12. 16
de daadt, na onsen vermoghen, syn
nutte ende profyt soecken.

Vra. Wat eyschet God ons in den
lesten gebode?

Ant. Wy sullen in ons gheener Rom. 7. 7
leye boole lust of ghenegentheyt te Exod. 20. 17

E v ghen

Deut. 5. 21.

gen Godes eere of onsen euen nae-
tten hebben. Vra.

Syn oock alle menschen verboden
op eewige verdoemenisse ter volko-
men ghehoorsamheyt deser ghebo-
den? Antworde.

Deut. 27. 26

Gal. 3. 10

Ia sy: want veruloeckt is hy die
niet blyft in alle dien dat daer ghe-
schreuen staet inden boecke der Wet
dat hy ede doe. Vra.

Mer is het oock wel eenighen men-
sche, in deser gheschonden natuere,
moghelick, dat hy dese Wett, in alle
hueren stucken, volbringhe?

Rom. 7. 14. &
8. 3. 5. 6

Rom. 7. 22.

Psal. 143. 2. &

130. 3.

Ioan. 9. 24.

Phil. 3.

Ant. Neen't: want de Wett die
daer gheestlick is, vermagh nietes in
den vleesche: Het is wel waer, In den
ghelouigen is wel door kracht des
heylichen Geestes een anuanek en-
de pogen tot der ghehoorsaemheyt
der Wet, mer gheen volkomenheyt,
die voor Godes gherichte bestaen
kan. Vra.

Hoe konnē wy dan saligh werdē?

Rom. 3. 24. &
5. 1. & 8. 1

Eph. 2. 7.

Gal. 3. 22.

Ioan. 2. 24. &

5. 13.

Ant. Wt ghenade door Iesum Chri-
stū: wan wy in onsen herten onwac-
kelbaerliken geloouē, de hemelsche
Vader sy ons door de verdiensten
synes loons Christi Iesu genadich.

Vra.

Vraghe.

Moeten wy dan beneuen goeden werken oock gheloouen?

Ant. Ja voor al: want onmoghelic Heb. 11. 6
is sonder de ghelooue Gode te behaghen. Ende daerwt moeten alle goede werken ter eeren Godes end ten nutte des naesten herkomen.

Vraghe.

Welcke syn de artikelen des Christlicken gheboots?

Antwoorde.

Ick ghelooue in God den Vader almachtigh, schepper hemels end erden: End in Iesum Christum synen eenighen Sone onsen Heere: Die ontfanghen is van den heylighen Gheest, Ghebooren van der maghet Maria: Geleden heeft onder Pontio Pilato, is gecrucyct, gestoruē end begrauen, nedergedaelt ter hellen. Ten derden daghe opgestaen vanden dooden: is opgenrenten hemel: sit ter rechter handt Godes des Vaders almachtighs: van waer by komen sal te richten de

de leuenden ende de dooden.

Ick ghelooue in den heylighen
Gheest: Eene algemeyne heylighe
Kercke, Gemeynschap der heyli-
ghen: Vergewinge der sonden, Op-
standinghe des vlesches: ende een
ewigh leuen, Amen.

Vraghe.

Wat gheloofstu mit den eersten
deele, van Godt den Vader?

Antworde.

Dat ick sette alle myn vertrauwē
op den ewighen ende waren Godt:
versekert, hy wil in allerleye nood-
wendigheyt lyues ende der sielen
my bystaen: ghemerckt hy een al-
machtrigh Godt, ende my een goed-
willigh Vader is.

Vraghe.

Wat gheloofstu mit desen wor-
den: End in Iesum Christum synen
eenighen Sone onsen Heere?

Antworde.

Dat is, Ick sette oock myn be-
trauuen op den Sone Godes, aenghe-
sien hy syn eyghen ende eenighge-
boren Sone sy, end derhaluen een
ware God, bouen alle dieck ghelo-

uec.

Gen. 17. 7. 8

Ioan. 5. 17. &

14. 10

Rom. 8. 3

102. 1. 18. &

13. 3.

Rom. 1. 3.

& 9. 5.

Ioan. 16. 13

1. Ioan. 5. 20

met in ewigheyt.

Vra. Wat is: Die ontfangen is van den heylighen Gheest, ghebooren van der maghet Maria? Ant.

Dat is, Ick gelooue, de sone Godes Christus Iesus sy, mit annemen des vleesches ende bloedes der kinder, van der maghet Maria, sonder enige sondenulecke, door kracht des heylighen Gheestes, ware mensche ghe worden: Also dat hy ware Godt ende mensche, de eenighe Middelaer sy, die to myner ende aller geloouigen menschen saligheyt, van der maghet Maria ontfangē ende geborē is.

Vra. Wat is, Dis gheleden heeft onder Pontio Pilato, is ghecruyct, ghestoruen ende begrauen: nederge daelt ter hellen?

Ant. Dat is: Ick ghelooue, Iesus Christus hebbe in synē lyue, den alterfchandtlicksten doot des cruyces gheleden voor myne sonden: ende in syner siele den torne Godes ende der hellen pyne gheuoelt, dat hy my daeruan ende daer wt verlostede.

Vraghe

Wat is: Hy is ten derden daghe

op.

Esa. 9. 6.

Io. 1. 14.

Ebr. 2. 14.

Phil. 2. 7.

Mat. 1. 16.

Heb. 4. 15.

Luc. 1. 31.

Phil. 1. 2. & 2.

6. 7.

Heb. 1. 3. &

2. 11. 14.

Rom. 1. 1. & 9. 5.

1. Tim. 2. 5.

Gal. 3. 9.

Heb. 9. 15.

Gal. 4. 4.

Gal. 1. 4. & 2. 21.

1. Pet. 2. 4.

Mar. 27. 35.

Phil. 2. 3.

Mat. 27. 45.

Luc. 23. 42.

opgestaen vanden dooden?

Antworde.

Act. 2. 27 &

13. 35

Psa. 16. 10

I. Cor. 15. 4

Mat. 28.

10. 11. 25

Gal. 3. 13

Rom. 4. 25.

Dat is: syn lichaem heeft gheen verderf in den graue ghesien end syne siele niet meer dan drye daghen van den lichame verscheyden gheweest. Want ten derden daghe is hy vanden doodē opgestaen, ende heeft voor ons heerlicken Sonde, Dood, Helle, Duyuel, end der Wett verdoemenisse ouerwonnen.

Vra. Wat gheloofstu mit desen worden? Hy is opgheuren ten hemel: sitt ter rechter hand Godes des almachtighen Vaders, Van waer hy &c.

Antworde,

Act. 1. 9. & 3. 21

Mcb. 7. 25. &

8. 4

Act. 1. 9

Mat. 28. 20.

Ioan. 14. 18

Mat. 25. 6. 32

Dat Iesus Christus, na syner menschelicker natuere niet meer in dēler werelddt, mer bouen den wolcken, in hemel, by den Vader is: Van wier hy syne Gemeynte door syne godlicke kracht, regeret end beschermet, tot den eynde der werelddt: wā hy haestelicken komen sal, te richtē de leuenden ende de dooden.

Vra. Wat is, Ick ghelooue in den heylighen Gheest?

I. Cor. 2. 10. &

12. 7.

Ant. Ick sette myn betrouwen inden heyligē Geest: sonder welckes ingheuen

ingheuen niemand heyligh of reyn ioan. 14. 26. &
 syn, noch eenigen troost in God: of 16. 13
 eenige saligmakende erkenisse
 van hem hebben kan.

Vraghe.

Ghelooftu dan, de Vader ende de
 Sone, end de heylighe Gheest sy een
 eenich God?

Antworde.

Ia ick. Mer in dry persoonen on-
 derfcheyden, Waeromme wy oock
 in den name des Vaders, ende des
 Soons, ende des heylighen Gheestes
 ghedoopt werden.

Mat. 3. 16.

Mat. 2. 19.

Vraghe

Mer hoe syndaer drye persoonen:
 end nochtans mer een God?

Antworde.

Na dien de Schrift leert, daer sy
 mer een God, die syne eere gheenen
 anderen gheuen wil, ende deselue
 godlicke eere, in derseluer Schrift,
 eygentlicken toegegeuen werdt de
 Vader end den Sone, ende den heyli-
 gē Gheest, so is het klaer, daer sy een
 eenigh God in drye persoonē onder-
 fcheyden, de Vader, end de Sone end
 de heylighe Gheest.

Deu. 6. 4.

Mar. 12. 29

Esa. 48. 11

Mar. 28. 19.

Mat. 3. 16.]

Vraghe.

Wat verstaestu mij desen woor-
 den:

den, Eene algetmeyne heylighe Ghe-
meynte?

Mat. 16. 18. &
18. 17

ANT.

Dat is, Ick bekenne, Christus Ie-
sus hebbe in deser booser wereldt,
syne sekere versamelinghe der gheloo-
uighen, waeruan ick my bekene een
lidtmaect te syne.

Vraghe.

Wat eyghen schatten ende rier-
selen heeft dese Ghemeynte?

Antworde.

Ghemeynschap der Heylighen,
Vergeuinge der sondē: Opstandinge
des vleesches: ende een ewigh le-
uen.

Vraghe.

Wat troost hebitu hierinne?

Antworde.

Ten eersten: dat alle weldaden
Christi allen heyligen ende gheloo-
uighen, sonder eenigh aensien der
personen, ghelyckliken toekomen.

Gal. 3
Col. 3.

1. IOAN. 1. 9 &

2. 1. 2

1. TIM. 2. 5

HEB. 7. 24

2. COR. 4

IOAN. 5. 29. &

6. 40.

1. COR. 15. 40

PHIL. 3. 21

Ten anderen: dat sy altydt verge-
uinge huerer sonden verkrygen van
Go 1 den Vader, so decke sy daerom
me mit vasten gelooue, mit ootmoe-
dighen herten, in den name Christi
bidden.

Ten lesten, dat (hoe seer sy hier
verachtet syn) sy in hueren, eygen lie-
chamen

shamen ten iongsten daghe weder 1. Cor. 15. 46
 opstaen sulien, ten ewigen leuen. Phil. 3. 21.
 Ghelyckerwyse de ongheloouigen Da. 12. 2.
 ter ewigher schande ende verdoe- Mat. 25. 47
 menisse. Act. 24. 15.

Vraghe.

Mach oock dese ware Ghemeyn-
 te Christi eenichsins wtweadichlic-
 ken bekent werden?

Antwoorde.

Ja sy, insonderheyt wt dryen tee-
 kenen, Noemlicken, Oprechter ver-
 kondinge des woordt Godes, oprech-
 ter aendeninghe der Sacramenten,
 ende ernstighen bruycke Christelic-
 ker straffen.

Vraghe.

Waerinne is de oprechte verkon-
 dinghe des woordt Godes gelegen?

Antwoorde.

In Wett ende Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wett?

Antwoorde.

Het is eene leere waerinne ver- Deu. 27. 26. &
 klaert werdt Godes Maesteyt ende 28. 15.
 wille, Item wat wy doen ende laten Leu. 26. 14.
 moeten, mit eener aenghehanghen 15. 16.
 dreyghe der verdoemenisse, so wie

F desen

desen niet in allen ghenoech doet:

Vraghe.

Wat is dat Euangelium?

Antwoorde.

Luc. 2. 10.

Rom. 3. 24.

Eph. 2. 1.

Col. 2. 13.

Heb. 7. 10.

Het is eene vrolike boodschap gewissel vergheuinghe der sonden, door de eenighe verdiensten onses hooghepriesters Christi Iesu.

Vraghe.

Wat syn de Sacramenten der Gemeente Christi?

Antwoorde.

Het syn heylighe oeffeninghen, van Christo Iesu onder sekeren wendighen ceremonien ingheset: waerdoor de Gemeente ontwyfelike verlekert werdt, Sy hebbe door de eenige verdiensten des doodes Christi ware verghiffenisse aller sonden.

Vraghe.

Hoe vele synder sodane Sacramenten?

Antwoorde.

Twée: Noemlicken, de Doope en de dat Aendtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is de Doope?

Antwoorde.

Het is een heylighe insettinghe Christi.

ioan. 3. 22. &

Christi. na welcker inhout alle ledē
der Ghemeynte, (ly syn onmondige
kinder of volwassen luyde) mit wa
ter gedoopt werden moeten, in den
name des Vaders, ende des Soons,
ende des heyligen Gheestes.

Mat. 28. 19d

Mar. 15. 15.

Lph. 5. 26.

Mat. 28. 19d

Vraghe
Wat troost hebstu wt dyner Doo
pe?

Antwoorde.
Dat ick door Christus bloedt so
ghewisse afgewasschen bin, van
mynen sonden, als myn lyt in der
Doope mit water begoten is. Voort

1. Ioan. 2. 2.

Heb. 7. 24.

dat ick verghiffenisse myner sonden
verweruen sal, so dicke ick daerom
me in gheeste ende in ghelooue van
mynen hemelliche Vader, door Chri
stum bidde.

Vraghe.
Waeruan werstu in dyner Doope
meer vermaent?

Rom. 6. 4.

Antwoorde.
Dat ick alle myn leuen lanck, my
van sonden myden sal: myn vleesch
mit alle synen hoofs luten doodē,
ende in nieuwicheyt des leuē wandelen.

Vraghe.
Wat is dat Auendmael des Hee
ren?

Antwoorde.
B ii Het

Mat. 26. 27.
Mar. 14. 22.
Luc. 22. 19.
I. Cor. 11. 23.

Het is eene insettinghe Christi,
waerinne, door eten gebroken brood
des ende drincken wtghedeyde be-
kers, syn doot verkondiget werdt.

Vraghe.

Wat troost hebstu daer inne?

Antwoorde.

Heb. 7. 27.

Dat ick door dat offer des lyues
ende bloedes Christi ghewisse ver-
ghiffenisse myner sonden hebbe, en
de werde gheuoedt ten ewighen
leuene, als ick dat broodt van den
Dienaer ghebroken, an des Heeren
tafele ete, ende den beker die my ge-
gheuen werdt, drincke: ende oock
als daeblikes myn lyf, door spyse en
de dranck natuerlicken erhouden
werdt.

Joan. 6. 51.

Vraghe.

Waerom werstu door dat Auendr-
mael meer vermaent?

Ant. Dat ick voor dese groote
weldaedt altydt den Heere danckē
sal, ende sodane myne däckbaerheyt
mit daghelickcher doodinghe des
ouden mensches, ende vernieuwin-
ghe des leuens betuyghen.

Vraghe.

Wat is de Christelicke straffer?

Antwoorde.

Hee

Het is eene insetlinge Christi na MAT. 18. 15
 weleker inhoudt een ieghelick ledt LUC. 17. 3
 der Gemeinte verboden is, synē broe LEUIT. 19. 17
 der Christlicken te vermanen, ende PRO. 17. 10
 wederōme wan hy vermaent werdt, SYRACH. 19. 13
 de vermaninge willichliken aen te IACO. 5. 9.
 nemene: of na Godes wordt wt der I. COR. 5. 3
 Gemeinte geworpen, ende den duy I. TIM. 1. 20
 uel ouergegeuen te werdene.

Vraghe.

Magh oock de Ouerheyt boose
 menschen mit den swerde straffen?

Antworde.

Ja sy: ende moet oock sulckes soē: ROM. 13. 4
 Want sy is een Dienaerinne Godes
 die dat swerdt niet te vergheefs voe
 ret.

Vraghe.

Syn edt oock alle Godes kinder,
 die sich tot der wtwendigher Ghe-
 meinte Christi voegent?

Ant.
 Neen't voorwaer? Want daer syn
 vele geueynde huyselers onder. MAT. 13. 30. 47.
 Mer die syn alleēē Godes kinder end
 leuēde leden der Gemeinte die sich
 in den voornoemdē teckenē gode
 fruchtliken oeffenen ende draghen,
 ende Godt om vermeerlinge der
 godsāligheyt daghlickes bidden.

Vraghe. Hoe moeten wy in on-

Mat. 6. 9.

Luc. 11. 2.

ser noodt bidden?

Ant. Als ons Christus gheleert heeft Noemlicken.

Onse vader die du bist in hemel. Gheheylighet werde dyn name. Dyn ryke kome. Dyn wille geschiede op arden als in hemel. Onse dachlike broidt geef ons buyden. End vergheef ons onse schulde, als wy onse schuldenaers vergeue. Ende voer ons niet in versoeckinge: mer verloss ons van de boesjen. Want dyn is dat ryke, ende de kracht, ende de heerticheyt in ewigheyt, Amen. Vraghe.

Wat begheerstu in desen gancken ghebede van Godt? Ant.

Ten eersten dat wat to syner eere dienet geuordert, ende wederome wat de selue verhindert, of synen wille wederstaet, ghewehret werde.

Ten anderen begere ick hulpe ende bystandt in aller noodwedigheit beide lyues ende der sielen, ende tegen de anuechtinge des duyuels.

Vraghe.

Wat verstaestu by den worde, Amē

Ant.

44
Ant. Edt sy also: ende hiermede
betuyghe ick, dat ick in mynen heere
verleken bin door den heylighen
Gheest dat my de hemelsche Vader,
om Christi willen verhoort heeft.

Wan de ghene, die sich to der Ge-
meynte begheuen wil, dese hoofd-
stukken in den grond bekēt, end be-
leden heeft: so vraecht men hem, of
hy, der leere haluen, eigent inne e-
nigh twyfel hebbe: so hy sulckes
iet verken: voldoet men hem wt
der Schrift. So hy oock gherust is,
vraecht mē hem, of hy voorgenomē
hebbe by der voorseider leere te bly-
uen, de wereld te versaken ende een
nieuw Christlick leuen te voeren.

Eyndlicken vraecht men hem, of
hy sich oock der Christlicker straffe
willighlicken onderwerpen wilt

Weckes wan hy ghedaen heeft ver-
maent men hem to vrede, liefde,
ende eendraghtigheyt, mit al-

len menschen, ende vrede

te maken, so hy mit ie-

manden eenigh ver-

schill heeft.

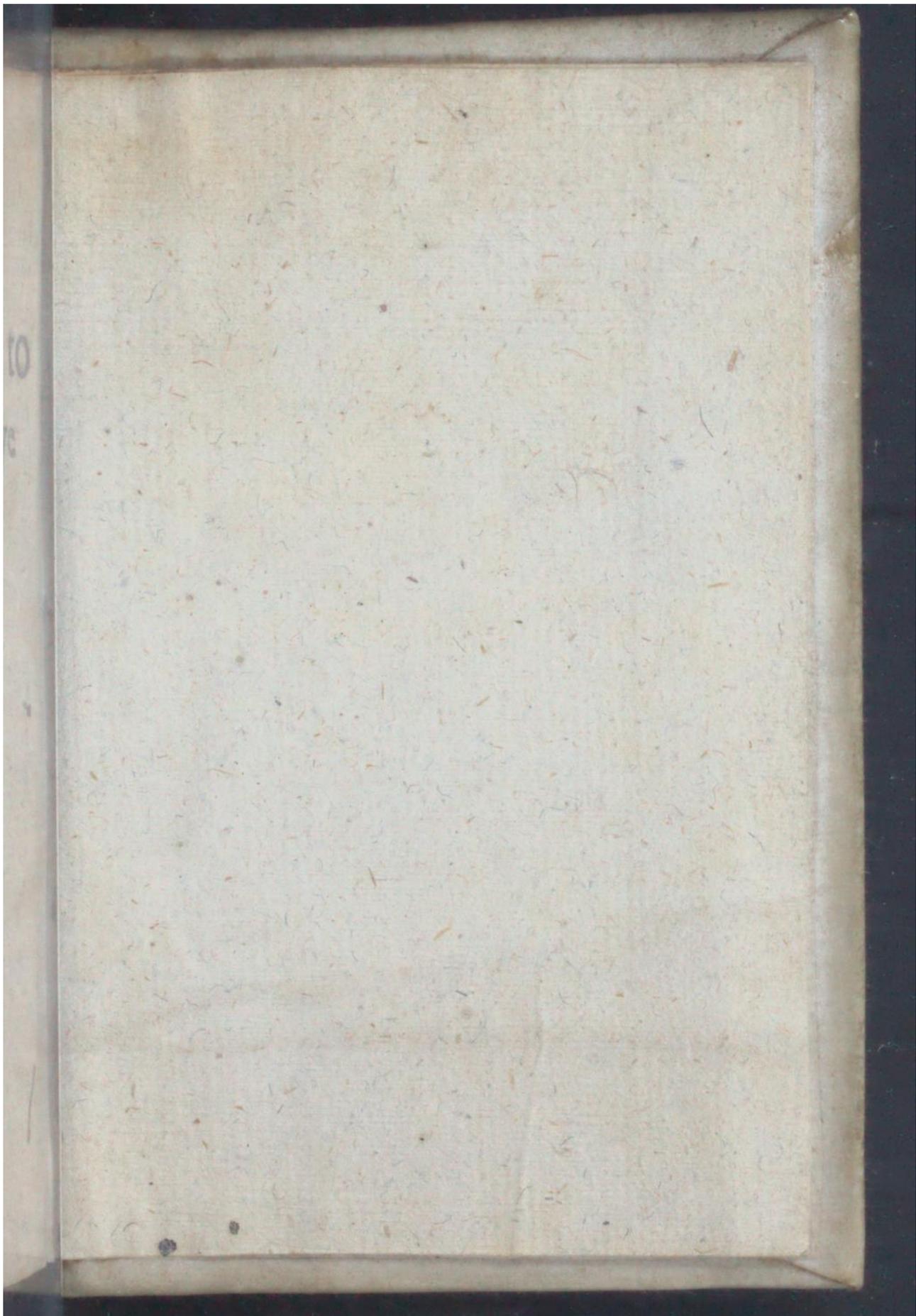
FINIS.

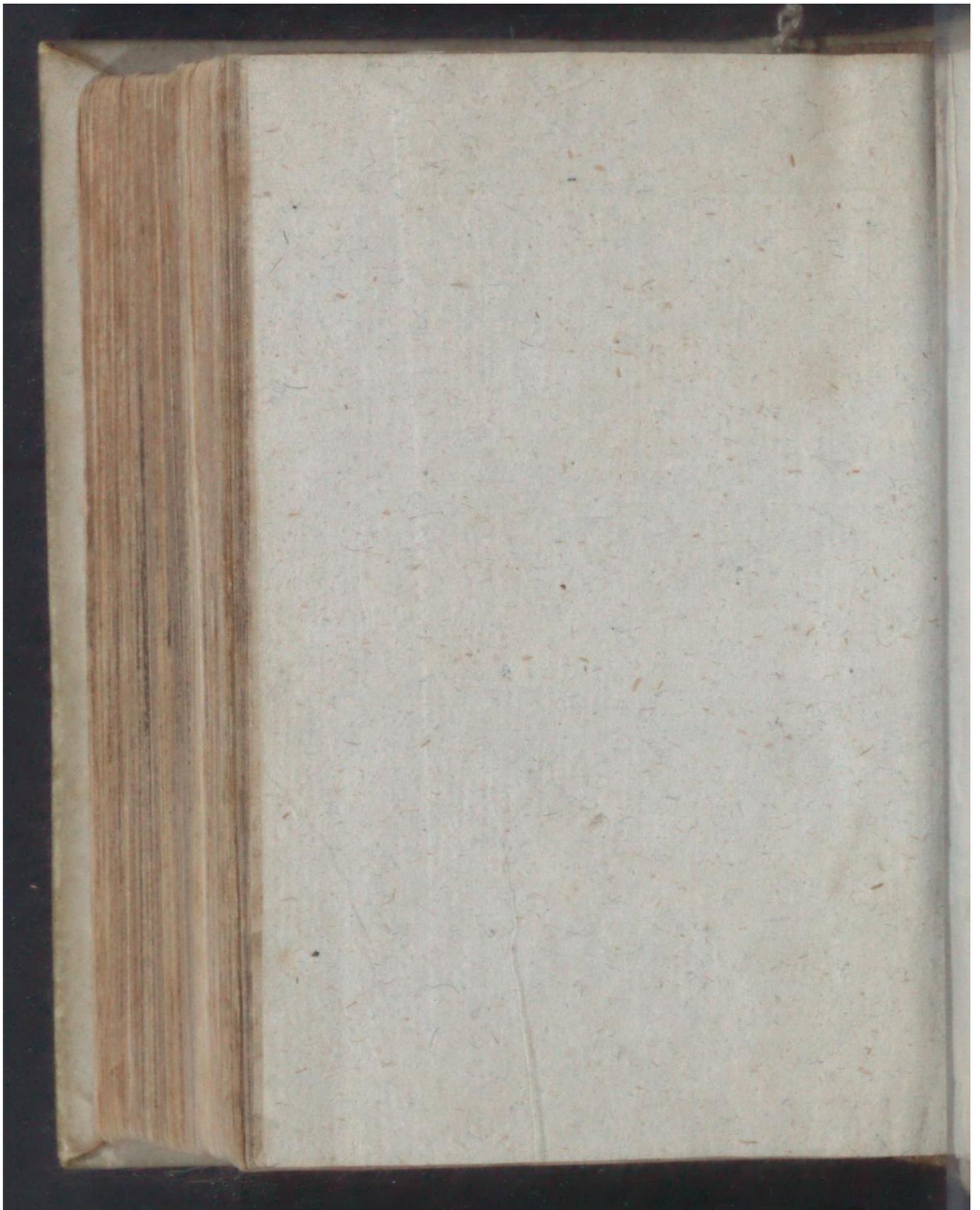
 Ghedruckt to
Londen by Ian Daye
den twelften Septembris.

1566.

¶ Cum gratia & privilegio.

16. IV. 19

203

p. 241

curiosities p. 236